

Ўлмаган умидлар

Ўлмаган умидлар

ШЕЪРЛАР

Тошкент
«Чўлпон»
1990

Муҳаррир: АЪЗАМ УҚТАМ

Тўпловчи: ТУРСУН АЛИ

У 42 **Улмаган умидлар: Шеърлар, дostonлар:**
Урта мактаб ёшдаги болалар учун.—Т.: Чўл-
пон, 1990.—80 б.

Инсон ҳамиша эрк ва озодликка ташна. У бўлмаган дамларда
эса бу ҳақдаги сўзга ҳам чанқоқ. Одам ўтиб кетаверади, бироқ
умид асло ўлим билмайди. Мазкур тўпламга энг яхши шоирлар-
нинг шу мавзудаги шеърлари жамланган.

Живые надежды; Стихи, поэмы. Для детей
среднего школьного возраста.

Уз 2

Т $\frac{4803620202-54}{360(04)-90}$ 58-90

5-8250-02-01-4

© «Чўлпон» нашриёти, 1990

ҒАҒУР ҒУЛОМ

СОҒИНИШ

Зўр карвон йўлида етим бўтадек,
Интизор кўзларда ҳалқа-ҳалқа ёш.
Энг кичик заррадан Юпитергача
Узинг мураббийсан, хабар бер, Қуёш!

Узилган бир киприк абад йўқолмас,
Шунчалар мустаҳкам хонан хуршид,
Бугун сабза бўлди қишдаги нафас,
Ҳозир қонда кезар эртаги умид.

Хоки анжир тугаб, қовун ғарқ пишган
Бахтли тонг отар чоғ уни кузатдим,
Бир маълун гулшанга қадам қўймишкан,
Жони бир жондошлар қолармиди жим!

Унда егук эди мерос мард ғурур,
Остонани ўпиб, қасамёд қилди.
Укаларин эркалаб, ўзимдай мағрур,
Яъни обод уйимни у дилшод қилди...

Иблиснинг ғарази бўлган бу уруш
Албатта, етади ўзин бошига.
Ўғлим омон келади, ғолиб музаффар,
Гард ҳам қўндирмасдан қора қошига.

Не қилса отамен, мерос ҳиссиёт...
Жондан соғинишга унинг ҳаққи бор,
Кутаман, узоқдан кўринса бир от,
Келаяпти, дейман кўринса ғубор.

Баҳор новдасида бўртган ҳар куртак
Соғинган кўнгилга берар тасалли.
Кўчатлар қоматин эслатганидек,
Нафасин уфурар тонготар ели.

Кечқурун ош сузсак бир насиба кам,
Кўмсайман бировни — аллакимимни,
Доимо умидим бардам бўлса ҳам,
Баъзан васвасалар босар дилимни.

Балки бир ғалат ўқ, ё хавфу хатар
Хазинаи умримдан йўқотди олмос...
Йўқ, у ўлмас, қадами олам яратар,
Ҳаётий бу олам сизу бизга хос.

Тонг отар чоғида жуда соғиниб,
Бедил ўқир эдим, чиқди офтоб.
Лойқа хаёлотлар чашмадай тинди,
Пок-покиза юрак бир қатра симоб.

Уроғу гулқайчи, истак кўтариб,
Ҳовримни босишга боққа жўнадим.
Ҳашарчи қўшни қиз — унинг севгани,
Маъюс босар эди орқамдан одим.

Боғда сарвинозим йўқ эди гарчанд,
Кўмакчим арғувон ёринг Нафиса.
Сени соғинганда қилдим гул пайванд
Бу баҳордан ҳаёт оларди бўса.

Дур бўлиб тақилур ёринг бўйнига,
Садафдай кўзимда, беҳуда бу ёш.
Икковинг икки ёш, лабинг лабига
Кўяр, васвасамдан кулади қуёш.

Асалдан ажраган мумдай сарғайиб,
Ини йўқ аридек тўзриганим йўқ.
Улуғ эътиқодда ўпаман қариб,
Абадир ленинча падарий ҳуқуқ.

Сизларни келди, деб эшитган кунни,
Ўзинг тўқиб кетган катта саватда
Тўлатиб шафтолу узиб чиқаман,
Ғалаба кунлари яқин албатта.

Яёв, кўксим очиқ, бошда шафтолу,
Худди мўйлабингдек майин туки бор,
Ҳар битта шафтолу мисоли кулгу,
Шафақдай ним пушти, сарин, беғубор.

Суйганинг лабида реза тер каби
Унда титраб турар сабуҳий шабнам.
Мунчалик мазани топа олмайди
Уйқуда тамшанган чақалоқлар ҳам.

Е, ўғлим, жонгинанг саломат бўлсин,
Ўз боғинг, ўз меванг, данагин сақла.
Шу мерос боғингни ўз қўлингга ол,
Менга топширилган меросий ҳақ-ла.

Боғда товус каби хиромон бўлиб,
Умид данагини бирга экингиъз,
Ғолиб келажакни сайр қилайлик
Мушфиқ онагинанг билан иккимиз.

ҚОНЛИ КҮЙЛАК

Бер, онажон, бер отамнинг
Кўйлагини қўлимга.
Бергил, майли, чиқсин яна
У муқаддас йўлига.

Бер, кўйлақни байроқ этиб
Қадаб қўяй қуёшга.
Тонгда балқиб, қони билан
Кўринсин қари-ёшга.

Майли, бир зум тирик олам
Бўлиб қолсин ҳайронлар,
Қонли кўйлақ порламоқда,
Боқингиз, эй инсонлар.

«Боқинг, уруш даҳшатидан
Огоҳ бўлинг, яхшилар.
Бўлмасин-чун кўйлақлар қон
Сергак бўлинг, яхшилар».

Қонли кўйлақ коинотни
Чорлаб турсин шундайин.
Бер, онажон, жанг гувоҳин
Мең қуёшга қадайин.

Бизнинг узоқ авлодлар ҳам
Келганида дунёга,
Кўргай, мангу тинчлик учун
Нелар кечган дунёда!

ЖАНГДАН ҚАЙТМАГАН ШОИРЛАРГА

Исминг балки Султон, балки Қодирсан,
Сен жангдан қайтмаган шаҳид шоирсан.
Лекин ғолибсанки — сафда ҳозирсан,
Сен сақлаб қололган жаҳонинг менда.

Уруш деганига бўлсин минг лаънат,
Неки тирик бўлса — айлагай ғорат.
Сенинг қаламинг ҳам синдирмиш бевақт,
Етиб-етолмаган армонинг менда.

Беиз кетмади, йўқ, шаҳидлар қони,
Қузгундан асради масъум дунёни,
Букун кўкка етмиш ҳур Ватан шони,
Асраган байроғинг — алвонинг менда.

Ҳар нечук, шоирман — сен билан жондош,
Тўйингда тўйдошман, тирик елкадош.
Дегайман, ёш умринг ўйлаб, эй қондош,
Битгум, битилмаган достонинг менда.

АЕЛ

Иигитлар мактубин битганда қондан,
Келинлар фироқдан чекканда ёҳу,
Унинг ҳам паноҳи қайтмади жангдан,
Ун тўққиз ёшида бева қолди у.

Севгидан етиму умрдан ярим,
Қуриган кўксида ёлғиз беланчак.
Абадий фироқни, ҳайҳот, дўстларим,
Абадий висол деб билди келинчак.

Қақраган лабларда оловли нафас,
Кечалар кечмишин айлади кўмир.
Паришон сочлари ёр кўкси эмас,
Муздайин болишда қолди бир умр.

Пиллар ҳам ўтдилар, ҳамон у ёлғиз,
Мунғайиб термулар ботгувчи кунга.
Эй номард табиат, борми сенда ҳис,
Қайтадан бахт берсанг бўлмасми унга?!

Наҳот ишқ қисмати бунча бераҳм,
Бунчалар буюксан вафо шеваси.
Сенгадир ҳурматим, сенга шарафим,
Қаҳрамон жангчининг содиқ беваси.

Сиз-чи, эй, садоқат сатридан нолиб,
Надомат комида қолганлар, айтинг.
Ўзини минг битта бозордан олиб,
Минг битта бозорга солганлар, айтинг.

Шу чўлпон кўзларнинг буюк ҳурмати,
Шу ақиқ лабларнинг рост сўзи дея,
Сўйланг-чи, вафонинг надир қиммати,
Сиз ҳам кутганмисиз бирор сония?!

Баъзида тирноқлар беағи учун
Саҳардан шомгача қилурсиз тоқат.
Бироқ ёрингизни кутгали нечун
Топилмас тирноқча сабру қаноат.

Назокат пайтимас, яқинроқ келинг,
Буюк зот қошида айлангиз салом.
Шу содиқ бевага саждалар қилинг,
Шу содиқ бевага айланг эҳтиром.

Ҳатто зеб-зийнатни юлқиб зиёда,
Ҳайкал ҳам қўйингиз бамисли хаёл.
Шундайлар бўлмаса агар дунёда,
Бу қадар муҳтарам бўлмасди аёл.

ОЗОДЛИК

Уйқу кўзларимни юмган чоғда ҳам,
Чорлаган пайтда ҳам мени тонготар.
Недир ҳаётимда туюлади кам,
Нимадир жуда ҳам етмас муқаррар.

Қўлим, оёғим бор — тўрт мучам омон,
Таним соғ, тирикман — яшашга қодир.
Эрким қўлда эмас, шуниси ёмон,
Фақат тутқунликда яшамоқ оғир.

Қамоқда сўзинг ҳам қолар қуруқшаб,
Вужудингда жон йўқ, мадор йўқ зарра.
Нима фойдаси бор оламда яшаб,
Улик-тиригингнинг фарқи бўлмаса?

Оёқсиздай бўлсам, ундан не фойда,
Оёғим бор, аммо юра олмасам.
Қадам қўёлмасам истаган жойга,
Қўшиғим бемалол айта олмасам.

Мен ота-онасиз ўсдим, шунда ҳам
Ўзни ҳис этмадим ғариб ва етим.
Аммо ҳаммасидан юз бор муҳтарам
Азиз диёримни йўқотиб қўйдим.

Душманлар юртида мен бир қул, тутқун,
Ватансиз ва эрксиз — ғариб қисматим.
Барибир ёв учун исёнчиман мен,
Бетонга қамалган менинг ҳаётим.

Эркинлигим менинг, эй олтин ёзуғ,
Сен қуш каби учиб кетдинг мангуга.
Не учун олмадинг мени учар чоғ,
Шунда бирдан ўлиб кетмадим нега?

Изҳор қилиб бўлмас барча алашим,
Қайтмас озодликнинг ҳамма дардини.
Эрк қадрин билмасдим эркинликда мен,
Тутқунликда билдим эркнинг қадрини!

Яксон қилса зулмат қасрин аланга,
Агар мени бунда топсалар омон.
Эрк, озодлик учун муқаддас жангга
Қолган ҳаётимни бераман тамом.

НАСИХАТ

Сўнгги насиҳатим мана шу менинг:
 Хотира — бу сўнмас шуълангдир сенинг.
 Қатъиятли бўлсин хотира куни:
 Унутма душманнинг разиллигини —
 Хотираңг ўлмасин ҳеч қачон!

Хотира ҳамиша, ҳамма йўлларда
 Йўқотиб қўймасин ўша йилларни.
 Бой берилган ҳар бир муродларимиз,
 Қийноқ остидаги фарёдларимиз,
 Сўнмаган ҳақиқат машъаласидир.

Сўнгги насиҳатим мана шу менинг:
 Хотираңг ўлмасин ҳеч қачон!
 Виждонни унутмоқ орсизлик эрур
 Хотираю виждон битта нарсадир,
 Синаб кўргин ўз хотираңгни!

Эсда тут: яхшилик чекса гар заҳмат,
 Ёмонликка бўлар этганинг хизмат —
 Синаб кўргин ўз хотираңгни!
 Хотира бўшашиб кетмасин зинҳор,
 Кучли бўлмоқ учун хотира даркор.

Унинг одил ҳукми кечикмас сира,
 Ёвузлик жазоси — тирик хотира.
 Қатъиятли бўлсин хотираңг!
 Хотира ўзининг тубида маҳкам

Сақлар яхшини ҳам, ёмонларни ҳам.
Яхшилик у ерда йўқолмас мангу,
Довюраклик билан эҳтиросдир у.
Мустаҳкам қил ўз хотирангни!

Хотира унутмоқ зулматин сурсин,
Билганини сақлаб абадий турсин.
Метин каби бўлса хотира агар,
Оламга бўлгуси ҳоким музаффар.

Кучга тўлсин сенинг хотиранг!

ИСТИЛОЧИЛАР

О, шоҳона Пачакутек!
 Душман тўққан менинг қонларимни кўр!
Тупак Амаду I

I

УЛАР ОРОЛЛАРГА КЕЛДИЛАР

1492

Оролларни бузди қотиллар,
 Бу қийноқлар қиссасида илк
 жабрдийда — Гуанаани¹.
 Ногаҳонда лой фарзандлари
 кулгиларин кўрдилар синиқ,
 бу буғутан — нозик танларга
 дўлдай ёғди зарбу зарбалар,
 ўлдилар-у, билмай ўлдилар
 нима учун ўлганларини.
 Боғладилар, азоб бердилар,
 куйдирдилар, ўтда ёқдилар,
 қийнадилар, кўмдилар тирик.
 Хурмозорда ўйин тушган вақт,
 тугатганда бир қур рақсини
 бўшаб қолди ям-яшил саҳн.

¹ Гуанаани — Сан-Сальвадор оролининг ҳиндуча ном.

Фақат суяклар қолди,
тахладилар уларни
қаттол хоч қилиб,
бўлсин деб дунёда
яна зиёда
худо ва бандалар
шону шуҳрати.

Оҳаққоя ўркачлардан то
Сотавенто¹ тизмаларию
ундан маржон оролларгача —
бир жон қўймай сўйди Нарваэс².
Бир ёқда Хоч, бир ёқда Тасбеҳ,
бир томонда хоним Сиртмоқхон.
Шу тариқа Колумб олмоси —
шуълаафшон, ялтироқ Куба
ўзининг нам қумлоғи узра
тиз букди ва олди байроғин.

II

НАВБАТ КУБАГА ҚЕЛДИ

Сўнг кул бўлди, сўнг қонлар оқди.
Сўнг хурмолар қолдилар танҳо.
Куба жоним, севгилим Куба,
Отга бойлаб сени қотиллар
юзларингга қилич тортдилар,
олтин оёғингни кесиб олдилар,
эзиб ташладилар анор жисмингни,
сенга пичоқларин санчдилар, Куба,
сени ёриб, сени ёқдилар, Куба.

Сенинг сокин водийларингга
гурас-гурас тушди қотиллар,
чўнг тепалар туманларига
олиб қочди ўғлонларинг бош.
Аммо улар топиб олдилар,
битта қўймай қирдилар барин,

¹ Сотавенто — Кичик Анжильксн архипелагидаги ороллар.

² Нарваэс — Куба ва Мексикани бўйсундиришда қатнашган испан экспедицияси раҳбари.

оёқларнинг остидан худди
гулдан чиққан бир ҳовур мисол.
Узоқлашиб кетаётган ер —
она юртдан олисда қийнаб.

Куба, менинг севгилим, то сен
қолгунингча очу яланғоч,
ёлғиз, тилсиз, беҳол, ёввойи,
фарзандларинг суякларин то
талашгунча қисқичбақалар,
босиб турди сени зўр титроқ
тўлқинларинг кўпигидан то
тўлқинларинг кўпиги қадар!

V

ЧОЛУЛА¹

Ёшлар Чолулада сийму зар, патга,
турфа матоларга бурканиб чиқди.
кутди кийиб байрам пойафзалини —
қани, ажнабийлар нима дер экан?

Улим жавоб берди улар ўрнига.

Жасадлар ётибди ҳар ёнда тоғ-тоғ
ва бу кун ипларин чувалаштириб.
нам, ҳозир ўйилган кўкрак қаърида
ўқлар тешиб ўтган юраклар урар.
(От қўйиб кирдилар, дўстона тарзда
олтинлару гуллар кўтариб чиққан
қўллари шалоплаб кесилиб тушди.
Қуршаб олдилар-да бутун майдонни,
чошиб тўғрадилар суякларгача,
давлат гулларига солдилар қирғин,
алданган бечора биродарларим
қонларига ювиб ифлос қўлларин.)

¹ Чолула — муқаддас шаҳар дегани.

ХИМЕНЕС ДЕ КЕСАДА¹

1536

Сузиб, сузиб, сузиб келарлар!

Боқ, юрагим, Магдаленада²
гурас-гурас келар кемалар.
Хименес де Кесада бошлиқ.

Йўлларини тўсгил, эй дарё,
ёпгил қирғоқ — дарвозаларинг.
Чайқал, чайқал, чайқалиб чўктир,
қалбларидан очкўзликни юл,
ташла улар устига қонхўр
махлуқларинг оташ гирдобин,
ўйиб есин, ташла, кўзларин
кўзхўр, йиртқич илонбалиқлар!
Айт, сувингда кўндаланг ётсин
найза тешмас гавдаси билан
ибтидой зирҳли тимсоҳинг,
тишлари балчиқранг тимсоҳинг.
Лойқа сувлар узра сен уни
тўсиқ қилгил, говга айлантир.

Дов-дарахтлар устидан туриб,
она-дарё, ўз уруғингдан.
Бино бўлган қоплон-оловлар
бирла отгин уларни сен, от.
Кўйвор қонхўр пашшаларингни,
кўр қил, қора балчиғин чаплаб,
чўктир яримшарингга ёвни!

Ибтидой ўзанингдаги
зўлмат ичра уларнинг барин
боғлаб ташла илдизлар билан
қонларини қуюлтир, ирит,
қисқичбақанг лаблари билан
сўриб ташла ўпкаларини!

¹ Колумбияни забт этган испан саркардаси.

² Колумбиядаги энг катта дарё.

Воҳ, ўрмонга кирдилар ана,
найза тикар, ўлдирар, талар.
Колумбия! Қизил ўрмоннинг
чойшабини ҳимоя қилгил.

Мана, улар ўз пичоқларин
ироқларнинг¹ жомеси узра
яланғочлаб, сўнгра коҳинни
тутиб, маҳкам бойлаб, дедилар:
«Қадим худо олмосини бер,
Колумбия тонгида ул дам
гулдай гуллаб, худди шабнамдай
ялтираган ўша олмосни!»
Шаҳзодани қийнадилар сўнг,
Сўнг этдилар бошидан жудо
Боқар менга кесилган бу бош
Ҳеч ким ёпиб қўймас кўзларин.
Ватанимнинг мовий, яланғоч
Ватанимнинг кўзлари билан,
Куйдирдилар сўнг капаларни
яна бир бор қўйдилар сўнг от.
тиг тортдилар, азобладилар,
сўнгра қолди кўмирлар бурқсиб,
Кул остидан термулган кўзлар,
очиқ кўзлар, юмилмас кўзлар.

XVII

УРУШЛАР

Сўнг тошдан ясалган соатларгача
ёнғин алангаси ўрмалаб келди.
Сўнг талаб тўпланган бойлигу мол-мулк,
ўғирланган олтин, хотин талашиб,
сулола талашиб, Альмагро², Бельтран,
Кастильо, Уриас, Писарро ҳамда
Вальбарде бир-бирин ўлдирди у кун.
Бир-бирини еди молхоналарда,
бир-бирини сўйди кенг майдонларда,
йиғинларда ғовға осиб кетдилар.

¹ Колумбия ҳиндулари қабиласи.

² Перу, Чилига қилинган юришларни бошқарган испан лашкар-
бошиси.

Беаёв чопишлар, кесишлар боис
истило дарахти чириб йиқилди!
Шу алфоз Писарро худди ўқ каби
қутуриб, хуруждан тинганидан сўнг
оламини қабристон сукути босди.
Шунда даврон сурди бу ерда ўлим:
ошкора жон таслим қилаётган ўз
бадбахт, шўрпешона фарзандларини
Перу қучоғида (уни ялмонлар
кемириб ташлаган суюғигача),
худди аввалгидай, ғажиб-кемириб,
кириб чиқди ичак-чавоғигача,
ҳаммасин еди-ю, ўзи ҳам ўлди.

Эй, сиз, сиртмоқлараст қоҳир қассоблар,
эй, сиз, ёвуз ғараз, ҳирс бандалари —
мол-мулк ботқоғига ботган оттурқлар,
эй, сиз, зар-олтиннинг кўзни олғувчи
жилвасидан хафа митти худолар!
Қонли тирноқ билан сизлар, ўзингиз,
қирдингиз инсоний насабингизни.

Тождор тоғли Куско¹ томон бир девор
бўлиб кетган узун қоя ёнида,
юксак бошоқларнинг порлоқ қуёши,
олтин чанглар ичра тикладингиз сиз
дўзахий салтанат театрусин.

ХІХ

ЖАНГ ҚИЛАЁТГАН ЕР

Энг аввало ер қарши чиқди.

Араукания қорлари ёқди
бемисл оқ гулханлар ила
босқинчилар қадамларини.
Альмагронинг қўл-оёқлари,
панжалари қотди совуқда,
унинг не-не салтанатларни
бўлган қаттол тирноқлари ҳам
қор устида айланиб қолди
бир уюм жўн ўлик суюкка.

¹ Перудаги шаҳар.

Теваракда ястаниб ётар
Кордильернинг чўнг денгизлари.
Юлдузларни ўчириб кўкда,
қулатганча ҳирсни, отларни,
қамчи тортиб Чили шамоли
савалайди юзу кўзларни.

Сўнг Альмагро ортидан дарҳол
йўлга тушди очлик изма-из.
Кўз илғамас жағдай такиллаб,
Ва улар бу муз байрамида
едилар ўз тулпорларини.

То Альмагро ўз отин ортга —
Перу томон бурганга қадар,
унинг машъум сипоҳи пайин
шундай қирқди жанубда ўлим.
Яксон бўлган эй, сипоҳ, бироқ
шимолда ҳам сени кутарди
қўлларида болта кўтариб,
йўл бўйида ўтирган ажал.

ЕРУ ИНСОН ИТТИФОҚИ

Араукания¹, эркин ўсган шох,
эй, бешафқат, аммо суюкли ватан,
эй, ўз ёмғирлари салтанатида
бир ўзи жунжикиб турган диёрим!
Сен фақат маъданлар томоғи эдинг.
Қояларни эзиб, кесиб ўрганган
совуқ қўл эдинг сен, қаттиқ мушт эдинг,
аччиқ ором эдинг, ватаним, ў, сен,
сенинг одамларинг — қутурган шамол.
ноаниқ гулдурак, қўрс шарпа эди.

Менинг аждодларим — арауканлар
билмасдилар патли дубулғаларни
никоҳ тўшагининг гуллари узра
ором олмасдилар, коҳинлар учун
тўқимас эдилар заррин либослар:
улар тош эдилар, дарахт эдилар,
шамоллар силжитган гул-буталарнинг

¹ Ҳинду қабилалари яшайдиган жой.

илдизи эдилар, найза шаклли
япроқлар эдилар ҳамда жангари —
жанговар металлнинг боши эдилар.

Аждодлар, сиз баланд тоғ чўққисидан
отлар дупурини эшитган заҳот,
Араукания осмонин ногоҳ
тилкалаб ўтди бир даҳшатли чақмоқ.
Ва сиз айландингиз тош соясига
чирмашиб кетдингиз ўрмонларга сиз,
сингдингиз табиат зулумотига
музликларга дўниб ялтирадингиз,
бўлдингиз нотекис, ёввойи тупроқ,
айландингиз унинг тиканларига.
Шундай қилиб саркаш тупроқда ёвни
менинг аждодларим кутар эдилар:
бири ўткир кўзли аргувон бўлиб,
бири бўлиб сезгир металл парчаси,
бошқаси шамоллар қуюни тешган
узун тоғ дараси — оч туйнук бўлиб,
бошқалари бўлиб чигал сўқмоқлар.
У, ватан, ў, қордан ясалган кема
эй, сен, бўронларда чиниққан япроқ:
сен ўша, ҳув ўша одамнинг ердан
унинг байроғини ўтинган кунда
ҳаво, ер, тош, ёмғир, илдизу япроқ
ёввойи ўкирик ҳамда хушбўй ҳид
фарзандингни худди ёмғирпўш бўлиб,
ўраб-чирмаб, севиб, ардоқлаган кун
бизга ватан бўлиб туғилдинг, ватан.
Ҳа, шундай туғилди ҳамжиҳат ватан
ва унинг жанг олди бирдамлиги ҳам.

XXI

ВАЛЬДИВИЯ¹

1544

Аммо ёвлар қайтиб келдилар...
(Унинг исмин Педро дердилар.)
Вальдивия, босқинчи, баттол
еримни ўз ўғриларига

¹ Испан саркардаси, Чилини илк истило қилган киши.

қилич билан қиймалаб берди:
«Бу ер сизга, Мантеро, Вальдес
Инес, сенга мана бу жойлар,
бу ер сенга, бу ерга эса
биз кабиљдо қуриб оламиз!»
Ватанимни бўлиб олдилар
ўлган эшак мурдаси каби:
«Бир парча ой, бир парча ўрмон
сеникидир, сен эса ютгин
анув дарё қоронғилигин».
Фақатгина улкан Қордильер
маҳобати илгаригидай
юксакларга тўзғитиб ётар
ўз оқлиги ҳамда тунж рангин.

Шунда келди Арауко ва
бўлди ернинг камгап соҳиби,
кулиб туриб, ғиштга лой қорди,
йўллар қурди, минорлар қурди
лою сувдан шилта қўл билан.
Оҳак ташиб, уни, ҳув Анддан
сув келтириб шу сувга қорди.
Ва лекин у қул бўла олмас
қул бўлмоқни истамас эди,
уни жаллод шу Вальдивия
бўйсундирди қилич, ўт билан.
Шундай қилиб, энг биринчи қон
уч асрлик қора қон, инсон
қонларининг уммони оқди:
бу қон чаксиз замонларни ва
ватанимни зулматга кўмди.
Ғазабланган калхат ҳам мотам
зирҳин кийиб парвозга чиқди,
У чўқиди олий коҳинни
Уэленнинг¹ сукунатига
қистирилган шартномани шарт
йиртиб отди тоғ шамолига.
Арауко шунда ўзининг
қону тошдан бўлган таомин
қўйди олов устига ҳамда
ташриф этди етти йўлбошчи

¹ Саятьяго яқинидаги тоғли жой.

улар билан тузгали битим.
Аmmo-лекин уларнинг барин
қамаб қўйди испанлар, сўнгра
Араукания кўзи олдида
бошларидан этдилар жудо.
Бир-бирини қистар жаллодлар
Аскар жувон Инес Суарес,¹
дажжол хотин, итдай ириллаб
йўлбошчилар бўйнин тиззалаб
ээди-да, сўнг отди уларни
қозиқдевор устига бир-бир,
пок қонларга чўмилди кейин
ва шўнғиди қизил балчиққа.
Улар шундай орзу этдилар
қул қилмоқни Араукони.
Аmmo дарахт, қоя, найзалар
кўп бешафқат ҳамда ғуссали
бир жўрликда айтиб бердилар
шамолларнинг жиноятини
ва бундан тез воқиф бўлдилар
дарахтлар ҳам, балиқчи, сардор,
афсунгар ҳам, жануб деҳқони,
она дарё Био-Бионинг²
мавжлиги ҳам.

Бизнинг ватанда
шу тариқа бошланди уруш.
Қонлар оқди, Вальдивиянинг
найзасидан томчилади қон.
Арауко тупроғининг у
чақмоқтошли қаърига санчди
ўз найзасин ва қўлин тикди
титраб турган пуштикамарга,
Арауко юрагин ээди
бармоқлари орасида у.
деҳқонларнинг ўрмон томири
қонларини сочди беаёв
ва ўлдирди чўпонлар тонгин,
ўрмон мулкин қийноққа солди,
ёқди ўрмон соҳиби ўйин.
У сардорнинг қўлини чопди,
тутқунларнинг қулоқ-бурнини
кесиб, сўнгра қайтарди уйга,

¹ Вальдивиянинг маъшуқаси.

² Чилидаги катта дарё.

у қийнади қўмондонларни,
ўтирғизиб ёғоч қозиққа,
жангчи-жангар қизларни эса
ўлдиртирди тўғридан-тўғри.
Шу тариқа ўзининг қонли
қўлқопи-ла менинг заминим
тошларига тамға босди-да,
уни чандиқ, яра, тиртиқли
мурдаларга ташлаб кетди у.

XXV

ҒАЗАБГА ҚАРАМАЙ

Дубулғалар пачоқ, тақалар ўлик!

Аммо минг азобда қуйилган ўлик
тақалар темири ва олов аро,
тешиб ўтди худди булоқдай, қоннинг
мудҳиш шуъласидан нур олган ёғду,
шаклу шамойиллар, сонлар, исмлар.
Сувдай соф саҳфалар, гуррос тилларнинг
чароғон ёғдуси, парвариш топган
узум бошларидай лазиз томчилар,
юракларнинг инжу шабнамларига
ва уларнинг нафис тозалигига
жо бўлган оқолтин қуйма ҳижолар
Антиқа чақнаган лаблар олмоси
ерни ёритарди қордан-да оқроқ.
Ўлик мрамор эса олисда ўзини
ҳайкалин тиклайди... Ва машиналар
тонги отиб келар дунё устида.
Техника ўрнатар ўз салтанатин
ва фурсат шиддатли қасирғагаю
кема байроғининг заптига дўнар.

Жўғрофий кенгликлар очди бизга ой,
наботот олами ва сайёралар
уларнинг узлуксиз камолотига
ажиб ҳандисавий ҳусн бахш этди.
Осиё бизларга ўз тароватли
мушки анбарларин уфурди ҳар дам
Бунга ташриф этди қондан сўнг ақл
Қунларни чирмади муз ип билан у.

Ва зулмат қўйнига яширинган тоза
асални китоблар ёйди оламга.

Рассомлик аталмиш каптархонадан
ложувард ҳамда кўк, очлушти-қизил
каптарлар галаси учди осмонга.
Қабилалар тили бирлашиб кетди
ғазабнинг биринчи ҳайқириқлари
янграган кезларда, қўшиқдан олдин.
Шундай қилиб, қаттол, бешафқат бургут
ҳам тош сардор билан фақат қон эмас,
буғдой келди бизга, нон келди бизга.
Ва парво қилмасдан ханжарларга ҳеч
ёғди тупроғимиз узра ёруғ нур.

ДЕКЧА

Бу ергача йўл узоқ эди. Жуда-жуда узоқ, биродар
 Кишанлар қўлларни ғажирди.
 Кечалари хира лампочка бошин чайқаганда ўтди, дея
 тагин бир соат,

биз турма деворларига тирноқ билан ўйиб битилган
 жаҳон тарихини —

номаълум исмлар, унутилган кунлар
 аристонлар чизган (юрак, камон ва даврни ёриб
 сузаётган кема) беўхшов суратлар,
 давом эттиришимиз учун энг авжида узилган,
 бизнинг тирик қолиш учун қурбон бўлган
 шеърларни ўқирдик.

Бу ергача йўл узоқ, ҳам оғир эди.

Сен шу йўлни танладинг. Сен уни дўстингнинг қўлидек
 тутиб турибсан, санаяпсан томир уришларини,
 сал тепароғидан ушлаб кишанлар қолдирган изнинг.
 Ишончли зарб. Ишончли қўл. Энг тўғри йўл.

Сенинг мажруҳ қўшнинг хуфтонда
 оёқларин ечиб бурчакка қўяр — ичи бўм-бўш ёғоч
 оёқларини —

уларни сен тўлдиришинг керак худди гултувакка
 гул ўтқазгандек,

юлдузлар қоронғиликни,

Ҳислар бўм-бўш қалбни тўлдирган каби

Аmmo биз биламиз — кун келар, мажруҳлар бўлмагай,
 юракдан юракка қўл чўзар шодлик.

Шу боисдан, палубада ўтириб, сургунга кетар чоғинг,

кўчма турма темир панжараси ортида,
эртанинг нималигини билмайдиган ўлимга юзма-юз
туриб,

хув ўша, ғурбатли, мажруҳ йилларнинг
минглаб қўлтиқтаёқлари орасида:

«эртага!» — дединг-да қатъий,

ўтиравердинг хотиржам, вазмин — дўстлар даврасида
ўтирганингдай.

Эҳтимол, девордаги бу қизил доғлар қондир —
энди бизга ҳар қандай қизиллик қон бўлиб туюлар —
эҳтимол, кечки қуёш сайқаллагандир
деворни.

Ҳамма нарса бир алвонланар
кун ботиш олди.

Ўлим яқин туюлар жуда. Панжара ортида
болалар қичқирар, паровоз чинқирар.

Қамоқхона жуда тор туюлган кезлар
шовуллаган дала узра ёйилган нурни,
қашшоқлар дастурхонидаги нонни,
дарчасидан кулиб турган оналарни эсламоқ керак,
дунёни сал кенгайтирмоғу қадни адл
ростламоқ учун.

Биз бундай лаҳзалар дўстлар қўлин сиқамиз,
дарахтларга тўлади сукут,
қоқ иккига бўлинган чекиш сайр этади даврамиз

бўйлаб,

ўрмон таралган чироқ нуридек — биз йўл қидирамиз
баҳор қалбига. Бизлар жилмаямиз.

Бизлар жилмаямиз ўз-ўзимизга. Яширамиз энди
табассумларни.

Бизга уни қонун ман этган,
қуёш нурин, ҳақиқатни ман этган янглиғ.

Энг азиз суратни ён чўнтагимизга, эрк ҳақдаги
ўйларимизни
қалбнинг чуқур бурчакларига яширган янглиғ яширамиз
табассумларни.

Бизнинг бор-йўғимиз бир олис осмон ва биргина
кўринмас
табассум эрур.

Бизни балки эрта қатл этишар. Аммо тортиб олишолмас
ўша табассум ва осмонимизни.

Биз биламиз, далаларда, деҳқонларнинг уйи
четанларида,
қурилажак осмон ўпар қасрларнинг деворларида,
остонада нўхат тозалаётган онахоннинг оёқларида
қолажакдир сояларимиз.

Биз биламиз.
Гурбатларимиз ёрлақанар
Биродарлигимиз ёрлақанар.
Туғилажак янги дунё ёрлақангандир.

Бир пайтлар биз кўп машҳур эдик, биродар,
чунки пок эмасдик.
Жуда баландпарвоз гапирар эдик,
сатрларимизга олтин жиға тақардик.
Қўшиқларимиз узра оқ уқпарлар сузиб юрарди.
бақирардик — ахир, қўрқардик —
шунинг учун шовқин кўтарар эдик,
қўрқувимиз шовқинлар ила яширмоқлик учун
пошналаримиз

тошйўлларга қаттиқ урардик,
кенг, жарангдор қадамлар ташлаб,
гўё бутун халқ эшик тирқишларидан кузатиб турган,
аммо ҳеч ким хушламайдиган урра-урралари кўкни
ёргувчи намоёншда юрган мисоли.
Ўшанда улар сўзларни айвонлару минбарларга судраб
чиқдилар,
радиодан қичқиришди тўхтовсиз, тинмасдан
байроқлар ортига яширишиб қўрқувларини,
ноғоралар жарангларида жонланарди тирик мурдалар,
не бўлганин ҳеч ким англолмас эди,
карнайлар қалбларга эмас, қадамларга маром бахш
этарди.

Биз ўзимиз топмоқ бўлдик ўша маромни.

Барибир милтиқлар ва ойнак ярқирашлари кўзларга
қандайдир
таскин берарди, бор-йўғи бир лаҳзалик таскин:
кейин эса ҳеч ким эслай олмасди на юз, на сўз, на
товушларни,
кечқурун, чироқлар ўчиб, қоғоз байроқларни шамол
кўчаларга сочиб ташлаган,
йўлчи араванинг мудҳиш сояси дарвозани тўсиб қўйган
чоғда ҳам биз ухламай,
йиғардик йўлларнинг нимжон маромин,

териб олар эдик кўчаларда сочилиб ётган қадамларни —
ахтариб топардик ўз қалбимиз, маромимиз,
байроғимизни.

Мана, биродар, ниҳоят, оҳиста ва оддий
гаплашишни ўрганиб олдик.

Бир-биримизни тушунамиз, бизга бундан ортиқ нарса
керакмас

Ўйлайманки, яна ҳам оддийроқ бўлурмиз эрта
топажакмиз барча қалблару лаблар учун
энг таниш сўзни.

Биз ўз номи билан атагаймиз ҳамма нарсани,
шунда кимдир кулиб айтар эҳтимол: «Биз ҳам ёзишимиз
мумкин бундайин шеърни». Ўзи мақсадимиз ҳам шу.

Биз, ахир, дунёдан айри тушмоқ учун эмас,
бирикмоқлик

учун куйлаётирмиз.

Хуллас, бақирмоқчи эмасман, менга ишонишлари,
Бақиряптими — демак, у ҳақдир, дейишлари учун ҳам
бақирмоқчи эмасман.

Биз ҳақмиз ва буни биламиз.

Мен қанчалар секин гаплашмай, биламанки:
сен менга ишонасан —

зиндонларда, таъқиб кучайган кунлар яширинча
тўпланган дамлар

биз ўргандик паст овозда суҳбатлашишга,
биз ўрганиб олдик оз ва аниқ гапирмоқликни
қўрқув ила қайғу салтанатида —

кун, вақт, пароль — даҳшатли ва соқов
тунли кўча-кўйларда,

замонларнинг чорраҳасида келажакнинг ўткир
ёритқичлари

туйқис ёритган —

ихчам сўзлар, ҳаётнинг энг қисқа қораламаси —
энг керак ашёлар —

пойафзалга ёки кийим астарларига яширилган
чекиш қутилари-ю, бир парча қоғозга битилган —
парчагина қоғоз ўлимлар устидан тушган кўприкдир.

Ҳа, кимдир: бунинг бари бир пул деяжак.

Бироқ, сен биродар, биласан, шу оддий сўзлардан,
оддий куйинишу оддий куйлардан
ҳаётимиз, дунё юксалар,

Ўзимиз юксалгаймиз.

Фақат мен ҳақимда: у энг буюк ишлар қилган демангиз,
мен шунчаки келдим ва сиз турган девор ёнида
турдим, дўстларим,
мен шунчаки кўчма турма деворидаги
гувоҳлар ва қаҳрамонлар исмин ўқидим.

Мен шунчаки ўша кишанларда юрдим,
орзу қилдим, азоб чекдим сиз билан бирга,
мен шунчаки сени топдим, дўстим, сен мени

топганингдай.

Ҳазрати Исо тергандилар зиндондаги печни

Иш тугагач, қаримсиқ ва қадоқ —
оддий, меҳрибон қўлларига боқдилар —
соат сайин печь бўй чўзаверди,
соат сайин дунё ила
муҳаббат ҳам юксалиб борди,
мен илк бора ўзимизнинг иссиқ нондан
тишлаган чоғда

жисмимга нон ушоғи бирла
кекса печкачининг сирли қўллари-ю,
миннатсиз табассумидан нимадир сингди —
сингди янги зарур нарсаларни яратувчи
инсонларнинг вазмин ишончи.

Сўнг яна кўп нарса ўргандик, ҳаммасини сизга
айтмоқчи бўлсам,

ҳеч қачон адо бўлмас эди менинг қўшиғим,
сўнмагани янглиғ ўзимизнинг муҳаббату қуёш ва ҳаёт.
Мен сени қучоқламоқ, сўнг йиғламоқ учун келдим,

Шундай келар ошиқ маъшуқасин қошига йилларни
оралаб,
битта бўса билан барча ҳижрон йиллари ҳақида хабар
бермоғу
замонанинг бу бўсани қандай интиқ кутганини билдир-
моқ учун.

Бизлар кўп қидирдик бундай дийдорни,

Узоқ йиллар тинмай, мутғасил пайпасладик улкан

қўлларимиз ила юракни ишонтирмоқ учун дийдорга.
дунёни

Бу дийдор минглаб мазлумларнинг назарига тушиши

билан

уларнинг кўзлари, қарашларидан нимадир олажак
ва ўсар, ўсар, ўсар тинмасдан

кўпчиётган хамиртурушдай, қуёшга бўй чўзган
ниҳолдай,
умид янглиғ қалб қатидаги.

Тагин барча буюк, ушлаб бўлмас ва ҳимоясиз нарсалар
биз қарагач ва ёқтириб қолгач
бизга яқинроқ бўладилар, бизларга айланиб,
жисмимизга сингиб кетади,
гўё тақсимча, санчқи-ю, туздондаги туздай
оддий ашёларга айланиб қолар —
мана, энди ниҳоят, камтарин бир соддалик ила япроғу
юлдузларга,
оёғимиз остидаги тошчага, кўкка тутун бурқсиётган
мўриларга қарай бошлаймиз.

Бугун менинг қалбим кун ботиш олди олтин рангда
товланадиган булутларга ўхшамас сира,
ўхшамас у Эрам боғида оқ дастурхон тузаётган ва
оппоққина қанотлари-ла Яратганнинг соқолларидан
юлдузларнинг ушоқларини қоқаётган фариштага ҳам.
Сираям ўхшамас. О, энди у лойдан ясалган
оддийгина сопол декчадир,
неча бора ўтларга тушиб,
камбағалу деҳқон, дайдию ишчи,
барча мотамсаро оналар учун
оч қолган қуёшу бутун ер юзи
ҳа, ҳа, бутун ер юзи учун
овқат пишадиган,
қашшоқ қурум босган, қоп-қора декча
шўрлик фақат тўғри, ҳалол ишлайди —
муттасил қоқиўт, гоҳ-гоҳида гўшт қайнар унда
уни менинг оч, ночор дўстларим ўтга қўйишар,
қалашар ҳар бири ўз чекига тушган ўтинни
ва ҳар бири кутар ўз улушини.

Улар подалару қўй-қўзи билан давра қуриб ўтиришади,
ҳозир атрофимда сизлар ўтирган каби
суҳбат кетар: обу-ҳаво, экин-тикин, ҳосил ҳақида
ёмғир, қуёш, тинчлик, кўрган-кечиргану
тагин ҳеч бир тўфон сўндира олмас
жуда ёрқин юлдуз ҳақида,
марҳумлар ҳам ўтиришади дастурхоннинг теварагида,
улар ҳам кутишади ўз улушларин

Декча қайнар, қайнар — қўшиқ айтади.

Бизларни уззукун пойлайди шамол
Қаёққа қарама-тиканакли сим
Юрагимиз тевараги — тиканакли сим
умидимиз тевараги — тиканакли сим. Жуда совуқ
келди-да бу йил.

Яқин. Яқин. Уларни ўраб олган
улкан рутубатли, совуқ салтанат.

Ҳар бирларин чўнтаклариди болаларин иситмоқ учун
миттигина манқаллари бор

Ўриндиқда ўтириб улар совуқ, олис йўл азобидан
нафас ростлашади ҳансираб

Нафасларин узоқ юртларга кетаётган поезд тутуни
дейсиз.

Сухбат бошланади — қамоқхона эшиги эса
чалиштириб кўксига қўлин фарзандларин гапига қулоқ
солаётган онага ўхшар.

Бу сухбатга мен ҳам қулоқ тутаман, гоҳида сўзлайман
оловга тараша қалаган каби —

гуриллар аланга, зиё кучаяр — ўтин узилмайди —
девор қизарар, шамол чекинади, дарз кетар лўкидон.

ташқаридан ўтлоқда ўтлаб юрган хўтик овози келар,
кучук эса бош қўяр аста марҳумларнинг оёқларига.

Биз тонгни кутамиз.

Шамол тинди. Сукут. Бурчакдаги омоч
дала ҳамда дийдорлашув ҳақида ўйлар.
Жуда тиниқ эшитилади декчада сув қайнаётгани.

Булар, ёғоч ўриндиқда ўтиришганлар —
камбағаллар, бизнинг қондошлар,

энг қудратли ишчи-деҳқонлар,
уларнинг ҳар сўзи — бир қадаҳ гулоб,

қора нонларнинг бир бурдаси —
қояда ўсган чинор,

қуёшга қараб очилган дарча.

Улар бизнинг ҳазратларимиз, жафокашларимиз.

Уларнинг қўпол бошмоқлари — кўмир юкланган вагон,
қўллари — ишончининг вужуди,

бу кемтик тирноқли, дағал тукли, қадоқ, ботир, ёрилган
қўллар,

баҳайбат бармоқлар инсон ҳаёти каби,
кенг кафтлар эса

жарлик устига қурилган кўприкдайн мустаҳкам эрур.

Бу қўлларнинг бармоқ излари фақат зиндонларнинг
хужжатидамас,
сақланажак тарих хужрасида ҳам;
бу қўлларнинг бармоқ излари темир йўллар мисол
келажакка томон чўзилиб кетган.
Менинг қалбим эса, дўстларим, бор-йўғи бир
қора сопол декчадир,
ҳалол ишлай олур бу декча, холос.

ХУЛЛАС, болаларим, жуда серташвишман
эртак сўзлаётган чолларга ўхшаб
(кўнглингизга олмангиз тагин «болаларим» деганим
учун,
мен шунчаки,
ёшимга кўра кексароқ чиқарман, эҳтимол, сиздан
балки эртага сиз мени «дўмбоғим» дerseniz, мен хафа
бўлмасман.

мен ҳам яшарман, яшарса дунё,
майли, болаларим, «дўмбоғим» деб атанг мени бемалол),
хуллас, болаларим, жуда серташвишман,
«озодлик» тушунчасин ўрнатишга арзигулик сўз
шоҳсура ахтаряпман,
дабдабали ёки нимжон бўлмасин бу сўз —
дабдабада яшаса ёлгон,
нимжонликда истиқомат қилолмас ишонч —
мен ахир одамзотдан не юксагу не тубанлигин
билмоқ учун жон куйдирмаяпман.

Ўзимиз топамиз ўз қўшиғимиз. Жуда яхши. Нима
дединг,

ўртоқ?

Айни муддао!

Қоқиўтлар пишди. Бир мисқол мой. Ҳечқиси йўқ.

Кўз тўйса бас. Фурсат етди.

Бу биродарлик нури — оддийгина кўзу қўллардан

Бу ерда бировнинг бировдан ортиқ жойи йўқ.

Бунда ҳар ким ўзига тенгдир.

Бунда биродарлик нури мисоли дарё оқиб ётар

баланд девор ёнидан шундоқ.

Хаттоки, биз тушларимизда ҳам эшитамиз дарё товушин.

Ухлаб ётган дамлар кўрпадан чиқиб қолган

қўлларимизни

дарё ювиб оқар.

Бу дарёнинг битта томчиси пуркалса бас
шайтоннинг башарасига,
у эриб, буғ бўлиб, йўқ бўлиб кетади.
Улим эса бор-йўғи бир барг, бошқа япроқ озод ўсмоғи
учу■

бандидан чирт узилиб тушган.
Энди дарахт кўзларин узмай тикилади сенинг кўзингга
япроқлари ораларидан,
униг томирлари йўлларга ўхшар.
Сен ҳам тикиласан дунёга шундай, пинҳон тутмай
ҳеч бир нарсани.
Сенинг қўлларинг пок, заррин булутларга ювилган,
дастурхонга ёйиб қўйиб уларни
қиёслайсан дўстлар қўлига.
Қўлинг аниқ ҳамда енгил ҳаракат қилар.
Ҳатто дўстинг кифтидаги чанғи чертиб туширганда ҳам
кундаликдан битта варақ йиртиб олгандек
дунё маромини жадаллаштирар.
Мухтасар қилганда, ўзингга аён: ҳали кў-ўп кўзёшлар
тўкилар ўргангунга қадар кулишни инсон.
Хуллас, декча. Бошқа ҳеч нарса эмас.
Қайнагувчи қуёш алангасида,
қайнагувчи, мангу қўшиқ айтгувчи,
қурум босган, сопол, қоп-қора декча.

ЧАРЧОҚ

Оламга оқибат
Келди ҳорғинлик.
Зарра умид йўқдир
Қочиб кетишдан.

Ер куррасин барча
Волидалари
Чарчаб кетди жуда
Саллот туғишдан!
Чарчади картада

ром очишлигу —

Беҳуда умид-ла
Кун кечиришдан...

Чарчади тикувчилик
Қорхоналари
Ҳарбий кийим-кечак
Тиқишдан!
Чарчади

реактив ўчоқлар

Жанг майдони сари
Учишдан!
Урмондаги йўллар

чарчади

Елкада танкларни
Олиб юришдан!
Сайёрани чарчоқ

Қишанлаб олди
Етиб келди, охир
Шундай бир замон...
Ракета кемаларин
тўлқинларида

Чайқатмоқдан
Чарчади уммон!

Ҳис қилмоқлик
Унинг
Жонига тегди
Фалокатнинг
Темир таъмини.
Сув ости кемаларин
Тубсиз қатламлар
Остига яширмоқ
Жамини!..

Осмон ҳам чарчади
Гулдуролардан
Ер ҳам
Чарчаб кетди,
Ҳамма кетди,
Ҳамма замонлар —
Унинг кўксигаги
Шаҳарлар гўё
Шаҳармас, бомба ташлаш учун
Аниқ нишонлар.

Ҳатто ҳис бегона
Темир-терсак ҳам
Фаросатсиз, совуқ
Металл ҳам нуқул —
Минг йиллардан бери
Аслаҳа бўлиб
Одамни қиришдан
Чарчади буткул!

* * *

Одамга кўп нарса керакмас:
излагани
Излаб топгани

Бошланиши учун бўлса бас
битта —
 дўсти
битта —
 душмани...
Кўп нарса керакмас одамга:
Сўқмоқ бўлса қадам ташласа.
Онаси соғ бўлса оламда
Қанча керак — шунча яшаса...

Инсонга кўп нарса керакмас:
Жимлик —
 тингач қалдироқ саси
Туманнинг бир мовий парчаси
Бир — ҳаёт,
Бир — ўлим шарпаси.
Шарқираган тонгги газета —
Инсоният ҳолидан хабар.
Ва бор-йўғи битта сайёра:
Замин!
Етар шу бўлса агар
Ва — бир йўлак юлдузлараро
Бўлса елдек учмоқ орзуси.
Бу, умуман, озгина,
 зеро,
Бу, умуман,
 майда гап ўзи.
Бу на унвон.
Бу на обрўмас.
Инсонга кўп нарса керакмас.
Ўз уйида кимдир кутса
бас.

* * *

Йўқ, мен башоратчи эмасман. Умрим
 Жилгадек тиниқдир — лойқаланганмас.
 Фақат қамоқхона калитларининг
 Жаранги остида куйлагим келмас.

* * *

Нега сиз сувимни заҳарладингиз,
 Нега топтадингиз лойга нонимни?
 Нега сиз қафасга айлантирдингиз
 Сўнгги озодлигим — хонадонимни?
 Дўстларимнинг қора қисматин кўриб
 Кулмаганим учун, наҳот бу жазо?
 Жафокаш ва мунглиғ она юртимга
 Содиқ қолганимнинг жазосими ё?
 Майли. Шоир йўли ўхшагай тунга:
 Жаллод бор, кунда бор, бордир хусумат.
 Манглайида лаънат муҳри бор, унга
 Шам тутиб, ўкириб йўл босмоқ — қисмат.

* * *

Шод этай деб она халқимни
 Ошиқ созин қўлга олмадим.
 Мен моховлар шақилдоғини
 Чалиб келдим, чалиб толмадим.

Улгурарсиз лаънат ўқишга,
Номим қарғаб, тупук сочмоққа.
Менинг ўзим, ботирлар, сизга
Ургатурман мендан қочмоққа.

Келганим йўқ бойлик қасдида,
Кутганим йўқ шуҳрат ё шафқат.
Улим ёйган қанот остида
Мен ўттиз йил яшадим фақат.

БОҒДА ҚҮЛ ҚҮТАРИБ ДАРАХТЛАР ЕҚЛАР

Н. 3.

Кўзимга боқаркан ўлим ҳар нафас,
Неларким азоблар юрагингизни —
Барига юзма-юз туриб, қасдма-қасд
Қўлимни кўтариб ёқлайман сизни.
Токи эшик бўлсин, эшиклар яна,
Қулф бўлсин, қулф — асло бошқача эмас.
Бир мунглиғ йиртқични яширар сийнам,
У дилга айлансин... Унутмасак бас:
Нелар ўнгимизда бўлмоқда содир,
Уч йиллик бедорлик азобларини
Ва тонгда уйғониб эшитган ҳар бир
Тунда ҳалок бўлган диллар номини.

* * *

Ҳамма кетди, ҳеч ким қайтиб келмади...
Фақат сен такрорлаб ишқий тилакни,
Сўнгги муҳаббатим, ортга қайрилдинг,
Кўрмоқ бўлиб қонга ботган фалакни.
Уйинг лаънатланган, ишинг топталган,
Сўлғин наво янграр сен битган шеърдан
Бадбахт тақдиримнинг қаршисида мен
Турибман кўзимни узолмай ердан.
Илоҳий сўз эмас, янграйди вола,
Муқаддас, пок сўзлар аталди малъун —
Ўттиз еттинчи йил фаррошлари-ла
Қонли йўлкаларни ювмоғим учун
Мени айирдилар ёлғиз ўғлимдан,

Банди дўстларимга бердилар азоб.
Огоҳ бўлдилар ҳар юрган йўлимдан,
Ҳар битта сўзимни етказди каззоб,
Жумлаи жаҳонга қаро этдилар,
Соқов бўл, дедилар, кар бўл дедилар
Оч қолсам бўҳтону игво тутдилар
Чанқасам сувимни аҳарладилар,
Ва сўнгги нуқтага етганда йўлим,
Дедилар: «Яшайвер, эй бахтиқаро!»
Энди кезурман мен — шаҳарлик дали
Ўлим нафаси бор майдонлар аро.

* * *

Бекорга чекдикми, ахир шунча ғам,
Нафас олмоққаям тополмай имкон —
Қасамёд этдиг-у, дил тўла алам
Яна кетавердик биз манзил томон
Исботлаш учунмас — санам олдида
Енган шамдек покмиз, демакдир такрор —
Сиз ила қўли қон жаллод пойида
Тупроққа қорилиб ётдим неча бор,
Паноҳ қидирмадим бегона элдан,
Ёт қанот остидан паноҳ топмадим.
Мен бирга ғам чекдим ўз халқим билан,
Мен она халқимнинг ёнида бўлдим.

асрлар қаърига сингиб кетган
қисматнинг нишабларини
бўри қаби ваҳшийлик билан
қўйдек бемажол шўрлик, ранглар Рим
Ишқ изҳор қилинмас лотин тилида,
Араз йўқ, тортишув йўқ лотин тилида
Биз ёш ва навқирон бўлган бир пайтлар,
Биз ҳақда сўз айтилмаган лотин тилида.
Лотин товушлари куйламас бизни,
Ром этолмас бизни лотин сўзлари зарра
Ушлаб кўрар экан ҳақимлар томиримизни —
Гапирмас кўҳна Римни қўриқлаган иборалар-ла:
Fasest!

Демакки, бу жасад чириб бормоқда,
Сўнг бор таом еб ол ёғли, мазали
Коньяк ич, эътибор бермай оғриққа, бироқ
сен интиҳога маҳкумсан —
Ҳамма нарса раво!
Умринг қисқа,
ҳозирча яшаяпсан —
Fasest!

Ҳали тушга айланганинг йўқ,
Кўкрагингни қашлайди
озгин панжаларинг,
Қора либосингда, майли
сайр этиб қол, Фашист!
...Лекин Брест бўсағасида бор
бордир бир хандақ...
Уқлардан чилтешик бўлган
қип-қизил дўнглик...

Хушчақчақ прусслар тўккан
қонлар бор бу ерда
Ва менинг ҳимоясиз миям чаноғи
Асаб таранг, юрак тортар у томон,
У томонга бошлар сўқмоқлар, йўллар!
Қайда бўлмай, кўксимда энг сўнгги имкон —
Уша хандақ сари
чўзилган қўллар!..

ЯШИЛ ГИЕХДАГИ ҚИЗ

Майданекнинг бўм-бўш баракларидан моғорлаган зах ҳиди бурқийди. Томнинг остки синасида пойфазаллар, кулранг соч толалари осилиб турибди.

Кичкина газ камераси (30—40 кв. м). Кунига икки юз киши куйдирилган крематорий.

Ваҳшийлар.

Бугунги техника, рухсат бўлса, 3,5 млрд кулни торгина газ хоналари ҳамда крематорий билан биргаликда бир зумда ўзгартириш қудратига эга.

Мафтун этди одамни жаннат

Ва чўчитди бирдай жаҳаннам.

Аmmo қани ақлу заковат?!

Атом — одам ўзи топган ғам.

Бизнинг дилхуш ва шавкатли асримизда ўнғай ўтмишни қайтаришнинг сира иложи йўқ. Магистрат арзандаларидан бўлмиш амалдор санъаткорлардан нолиб, афсус билан гапирди. Улар ҳанузгача Майданекда нобуд бўлган икки миллион шаҳидга муносиб ёдгорлик яратмаган эмишлар. «Бухенвальдда, Освенцимда ва бошқа жойларда аллақачон ёдгорликлар қўйилган дейишади. Бизда эса бу ҳали хотирга ҳам келгани йўқ».

У сўзлади — «кўнглини тўкиб»,

Ёдгорликни яратиш қийин.

Куйдириш,

отиш,

очликдан ўлдириш осон,
Тасалли, ёдларни хотирда тараб
чуқур фикрли

композиция тузмоқдан кўра.

Шу боис, эҳтимол, ҳамма уста ҳам
иштиёқ билдирмас бу ҳолга доим
Лекин қандай бўлмасин керак
қурбонларга ёдгорлик тиклаш,

I

Концлагерь —
бу нафақат

мўрилардан кўкка ўрлаган,

тутунларнинг яшил булути,

Бу — яп-яланг майдон

Бу — майдонда кўкармаган ўт

Қидириб топилган,

ейилган

чўвак илдизлар.

Заранг ўрмондан тирамоҳ пайти

(сим панжаралар орқали)

баъзан-баъзан учиб кирган япроқлар.

Уларни ейишди.

Маҳбуслар тоқати очликдан заҳил —

чўчқаёнғоқ, беда, мойчечак нажот.

Тагин анқир, минглаб мурдалар узра

мустаҳкам йиғилган паҳмоқ ғарамлар —

ёвшан ва ёввойи саримсоқ пиёз,

ширали қариқиз ҳам серсув равоч,

семиз кактус билан қиёқнинг ҳиди.

Бу гербарий очлик нишони эди

«Биздан кейин уч йил гиёҳ ўсмагай», —

Освенцимда,

Майданекда эшитдим

бу сўзларни мен.

II

Ополе¹ шаҳрига яқин

оддий номаълум концлагерда

очликдан ўлган

¹ Ополе — Польшадаги шаҳар.

300 минг ҳарбий тутқуннинг жами.

...Сентябрь. Ором.

Ҳаво очиқ ва сокин эди.

Улкан мойчечакнинг туклари

норози шовуллар,

ҳайкалтарош дарди асабий учар хушбўй ҳавога,
орқага бурар юзини

сувдонига қайрилган тахлит.

Тагсинчда —

ғижимланган қуруқ суякнинг шакли.

Қайсидир бир мусобақада

бу ёдгорлик топилган ғолиб

Мен маҳлиё бўлиб қарайман:

улуғ ҳайкалтарош вазиятига,

у яратган қўрқинчли ҳолга,

у яратган кубатурага.

Кўкдан таъсир ёдгорликда тизилган ажиб,

қиёфа ўқийди катта ажи-бужи шакли —

НОН!

III

Авваламбор айтилгандек, иссиқ ва сокин эди.

Белгиларнинг гурросидан чарчаган кўзлар

петитларга¹ бўлганди ташна.

Қораярди

ғиёҳ узра қўлларини ёзганича қиз.

Эринибгина босар эди

лабларини эгилиб ўтга,

қиғариб ажраларди,

икки километр узоқдаги

заранг ўрмондан

шамоллар учириб келтирган

япроқ мисоли:

ёнида ефрейтор узала тушиб,

лакланган камарин тортиб қўярди,

хурсанд —

гўё фойдаланмоқ учун топганди

яланғоч майдондан ажойиб имкон —

симлар димиқтирган, дилтанг асира

суйган ғанимат ўтни —

пояси ингичка камбар майсани.

¹ Петит — майда ҳарф.

«ТАРИХГА ҚИРИШ МАН ЭТИЛГАН!»

Тақиқларга қарайман ташвиш-ла энди
Уларни дид билан тайёрлаганлар
шаҳар советидаги шиорлар:

«ШОВҚИН СОЛМАНГ!»

«ИФЛОС ҚИЛМАНГ!»

«ЧИҚАРМАНГ!»

«ТУПУРМАНГ!»

Битта казармада шундайин кўрдим:

«УРУШМАНГ!»

Фоҳишахонада бундай ёзилган:

«УПИШМАНГ!»

Қанийди ман қилса гар магистрат:

очликни,

ўлимни,

хиёнатни,

зўрлашни,

хўрлашни.

Санъаткорларга ёлғонлар тақиқ этилса,

Мен бузардим йиғининг бор ҳайкаллари

токи,

биздан сўнг ҳам ўтлар етилса

безаб заминнинг оч пайкаллари

токи,

яшнаб бунда яшил гиёҳлар

нозланиб қуёшга тобласа қаддин.

Ўтларни янчиб ётган ошиқлар,

Ўтлар —

шаҳидлар эканин чиқармаса ёддин.

Мен —

ҳақиқат билан оғриган шоир.

Улар — ўлдирилган.

Кесатиқ — ёлғон.

Майдон — озодлик рамзи,

забардаст эркдир.

Тўқайлардан ўтиб турибмиз яна

яланғоч — майдон.

* * *

Бир ўлик ётар
 ўн тўққиз ёшинда бир дили қонли
 кундузлари қуёш
 кечалари юлдузлар остида
 Истанбулда Боязид майдонида.

Бир ўлик ётар
 дарс китоби бир қўлида
 бир қўлида бошланмай тугаган туши
 бир минг тўққиз юз олтмишинчи йили
 найсонда
 Истанбулда Боязид майдонида.

Бир ўлик ётар
 отдилар
 кўрғошин яраси
 қизил бир чиннигулдай очилмиш танасида
 Истанбулда Боязид майдонида.

Бир ўлик ётажак
 тупроққа шип-шип томчилаб қони
 қуролланган миллатим ҳуррият қўшиқлари-ла
 келиб забт этганга қадар бу буюк майдонни.

ҚУРОЛСИЗ ОДАМЛАР

Қитъалараро бошладилар сафарни,
 Тоғларни қиялаб юрдилар-юрдилар.
 Урмонлар, қоялар, кўллару денгизлар —
 Шаҳрига бордилар, кўм-кўк эди шаҳар!

Келганлар қуролсиз чин инсонлар эди
Ҳар бири бағридан чиқарди юрагин.
Ҳар юракда гўзал бир нарсалар бор эди
Ҳаётга, борлиққа айтишди тилагин.

Кечалари ойдин, кундузлари сарин,
Юракларнинг беғубор шуъласи билан
Сўзлар битдилар дан-дан-дан, тин-тин-тин...
Ўлим кучли эрмас эди бу сўзлардан.

УЛИК ҚИЗАЛОҚ

Эшикларни чертган менман
Оқшом-саҳар, оқшом-саҳар.
Кўзингизга кўринмасман,
Кўзга чалинмас ўликлар.

Хиросима. Нобуд бўлдим,
У замондан ўтди ўн йил
Етти ёшли бир қиз эдим
Шу ёшимда қолиб кетдим.

Аввал сочим оловланди,
Кўзларим ёниб қоврулди.
Бир ҳовуч кулга айландим
Кулим кўкка соврулди...

Ўзим учун сиздан сира
Бирор нарса сўрамасман.
Емас ҳеч қанду шира
Қоғоз каби ёнган бола.

Эшигингиз чертган менман,
Холажонлар имзо беринг,
Болаларни ўлдирмасин
Шакар ва қанд еб билсин...

БУЛУТЛАР КЕЧАР

Булутлар кечар,
Жанубга олиб бормас мени.
Ўлмак истамирам!

Улмак истамирам!
Шарққа олиб бормас мени.
Улмак истамирам!
Ғарбга олиб бормас мени.

Улмак истамирам!

Мени бунда қолдирманг,
Олиб кетинг бир ёққа.
Улмак истамирам!
Улмак истамирам!

ХУРРИЯТ ҲАЙҚИРИҒИ

Яна китоблари, қўшиқлари,
байроқлари билан келдилар.
Юрдилар қоронғулик устига,
Майдонларни забт этдилар яна.
Озодлик учун шаҳид бўлганлар
силкиниб турдилар қабрларидан:
Бир қуёш қаби
кўтариб қўлда ярасини,
Йиқдилар Салимларнинг мақбарасини
Байроқлар бирлашса, энг улуғ кундир,
Чўчитмас бўриларнинг улаши.
Ҳайқиринг болалар, ҳайқиринг,
Бу ҳайқирик фашизмга қарши
хуррият ҳайқириги!

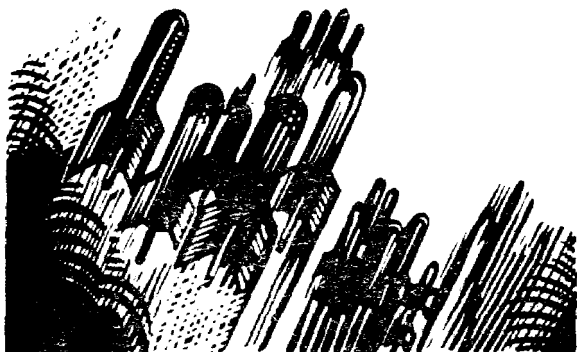

ТОНГДА

Майли,
 мен заминни
 қоним билан иситай.
 Тутқунликда ўлимни
 ҳурликда эса тонгни
 занжирбанд этай.
 Шоҳу шабба чангалларидан
 бир зумда қутқаргум зайтунни.
 Ахир кучли бўрон гирдоби
 макон этган менинг қалбимни.
 Ваҳимачи қушлар овози
 шамолларни ҳар ёнга ҳайдар.
 Нозли киприк қоқишлар билан
 кундуз тунни аста ёритар.
 Жароҳатинг меники, шаҳрим,
 жароҳатим пешонаси шўр.
 Сени асло унутмам, иним,
 ёдга солмай қайғунгни бир қур.
 Жароҳатинг меники, шаҳрим,
 ёруғликдир гурурим ёлғиз.
 Чақинларинг мавжидан сенинг
 юрагимда унутилмас из.
 Кўчаларда кезаман ўйчан
 тонгни кутиб елмоққа секин.
 Ахир бўрон авлоди билан
 битта тилда сўзлашаман мен.

ҚАМОҚДАН МАКТУБ

Юлдуз,
Ой,
ва қуёш
Ёнимга келди.
Аммо ўққа тутди қотиллар
Жала,
гул
ва дарахт
ёнимга келди.
Аммо юлиб отди қотиллар.
Шунда қўшиқларим қўзғалди
тиканли сим ортидан йўлга.
Ва қотиллар асло уларни
ололмади туну кун қўлга.
Шундан бери қўшиқларимни
учратарсиз ҳар ерда ҳар кун.
Кафт билан кафт тўқнашган каби
дуч келгандай шамол ва ёнғин.
Сўзларимнинг туйғунлиги деб
Савалашар мени жаллодлар.
Бироқ менинг қўшиқларим кўп —
бетларига тупукдай сачрар.
Юзланаман одамлар сизга,
биз севгингиз асиридирмиз.
Ҳатто қора зиндон ичида
Топтамадик инсонлигимиз.
Ва мен митти Ватаним дея
Муҳаббатда юксалгум ҳар он.
Сиз ҳам мени қучингиз, гўё
шамол ўтни қучгандай шодон.

ҚУШИҚ ҚУРБОНИ

Суянчиғим — хароба девор,
Қўлларимдан тушар кишанлар.
Бошим узра айланади дор
шамол паррак каби, алҳазар,
Тақиллатар пошналар ерни,
нағалларда хушомад овоз:
«Бажарамиз буйруғингизни»,
Ва топташар ўликни рўй-рост.
Мен ўлганим йўқ ҳали, лекин
ёрилгандир кўкрак қафасим
Жаллод қўлни солмоқда секин,
типирчилаб турар юрагим
Унинг терга ботган кафтида.
Утиб борар энг сўнгги лаҳза —
ва у ҳозир, муштин тугади.
Тўхтаг! Керак эмас! Менинг ҳам...
Йўқ! Улдилинг! Улдилинг! Майли.
Қўшиқларни мен ташламасман
Оёғингиз остига асло...
Ва санчилар танимга михлар,
кишан сиқар билакни яна
Мен эмасман-тикан гулчамбар
Осиб олган илк бор кўнгилли.
Эҳтимолки, мендаги бу хоч
Чавандозга эгар бўлади.
Тиканлари эса ноилож
Дафна баргларига айланар?
Эҳтимолки, ўзим бўларман
Кўнгиллиллар ичра сўнгги бор
Тикан гулчамбар осиб олган.

* * *

Нилуфар,
омадим бор экан, сени кўряпман
қалин муз остида турсанг ҳам, —
ва бунинг нимаси мўъжиза энди?

Мўъжиза — шулким, сен худди
тирикдайсан,
Илондай турибсан зилол сув узра,
ва мен тирик кўзларим билан
сени тирик кўряпман.

Ва яна, икки тирик зот аро
ўлик муз қатлами турар.
У ожизлик қилар
тирикларга халал бермоққа
бир-бирларига боққан маҳал.

Биз, тириклар учун
бундан ортиқ бахт бормиди,
занглаган нарсалар бўлишса ожиз.
Ўқлар ожиз бўлишса,
Ожиз бўлса агарки ўлим.

ОДАМЗОД

Андиша қиламан, ки мен
одамзод,
тирик туриб
беибо бир сўзга айланганимдан.
Эшак таъна қилар эшакка гоҳо:
— Эй одам,
нега йўл бермайсан менга?

Дарахтлар сўкишар дарахтларни:
— Эй одам,
нега туртаяпсан томирларимни?

Гўнгқўнгиз шеригига дер:
— Эй одам,
нега сен ўзингга бўлак
тезак ахтармайсан?

Фақат сўкинишса майли эди-я,
бу маъюс ҳазилдек туюлармиди...

Аммо одам, қара, ўзингдан ўзга
бошқа бирорта бир тирик жонивор
ёмон сўзлар билан сўкишмайди ҳеч.

ОЛОВ ОЛДИДАГИ НУТҚ

Наҳотки ҳаққимиз бўлса бизларнинг
Ранжитмоққа ўзи йўқларни?
Кимдир тутиб турмоғи лозим қозончани
олов устида,

Шунинг учун талаб қиламан:
Ҳоври чиқиб ётган колбаса бўлагидан
Менинг ҳассамга ҳам беринглар,
Ҳаммагами — демак ҳаммага тенг тегсин!
Тўнка — сен ўзингсан,
агар тушунмас бўлсанг:
ҳассам мих бўлиши мумкин эди-ку
Сенинг этигингни пошналарида
бешик бўлиши ҳам мумкин эди у
ва ўғлингни аллаламоғи
милтиқ қўндоғи, бўлиши мумкин эди у
ва сенинг ҳаётинг асрамоғи ҳам...

То шу кун яшаса мабодо агар
баланд дарахтга ҳам айланармиди
биноқ бобом уни кесиб ташлади.

Ҳасса қўлтиғимга кирмасмиди, айт?
Менга йўл кўрсатиб борди ким, нега,
Ботқоқларга чўкди
Мени чўкмасин деб?
Менинг қопчиғимни кўтаришди ким
Менинг иштонимни асраб қолди ки
Одамови хўжаларнинг итларидан?

Бўлак бўлса
аллақачон таъна қиларди,
Сўрарди ўзича
шуҳрат ва эътибор.
Менинг ҳассам эса ҳатто ишора билан
эслатмайди қандай дарахт бўлганин
Ва мен ҳанузгача била олмасман:
— Шумтолми у, қора арчами...

Истайсизми, айтай,
униг содиқлигин синрин боисин:
У ёғочга айлангани рост,
биноқ бу ўлгани эмасди униг:
бу дарахт авлоди шод эди ҳатто:
энди тахта қилиб тилмаслар уни.
Ахир тахталардан
фақат уй қуришдан ташқари яна
тобутлар ҳам тайёрлайдилар.

Дарахтча шод эди:
токи бу дунёси устивор экан,
Йўллардан аримас одам оқими,
ва энди у қаригунича
авлодлар кафтидан тушмай яшайди.

ТУН

Ҳадемай тонг нурин қучувчи
 Тун чулганиб ётар сукутга, —
 Мудроқ дунё узра учувчи
 Сингиб борар ҳарир булутга.

Туманларни қарши олар тек,
 Йўқолади унинг наҳрида, —
 Либосдаги ироқи гулдек
 Ё белгидек чойшаб сатҳида.

Майхоналар қолар тубанда,
 Ёт шаҳарлар — нурлар билан фарқ;
 Қазармалар, гўлаҳлар ҳамда
 Поездларни қилиш мумкин фарқ.

Булутларга тўшалар бирдан
 Улкан шарпа ғира-ширада, —
 Сайёралар гангиб дафъатан
 Тушарлар нақ саросимага.

Сарҳадлардан улоқиб нари,
 Пучмоқларда муаллақ, ҳайрон —
 Мубҳам, сирли оламлар сари
 Оғиб ётар улкан Каҳкашон.

Ёпингандек нуқрагун парда
 Жимирлайди қитъалар бу дам.
 Қозонхона, ертўлаларда
 Утёқарлар уйғоқ ҳали ҳам.

Парижда чўнг томларга рукн —
Венера, Марс сабр этиб аранг,
Афишага термилар дилхун,
Бошланди деб тагин қай найранг.

Қимдир олис-олисларда шан
Уйлар сураб ишга омода —
Томи сопол билан ёпилган
Ғарибгина болохонада.

Кузатар у сайёрамизни,
Бамисоли осмони фалак
Унинг учун зарур ташвишки,
Қайғирар у тунлар жонҳалак.

Мудрама сен, руҳингни ёрит,
Мағрур юз бур заҳматлар сари.
Қўзларингдан уйқуни арит
Учувчи ё юлдуз сингари.

Қисматингни, санъаткор, билгин,
Мижжа қоқма мақсад йўлида.
Сен — гарови мангулик мулкин
Асирдирсан вақтнинг қўлида.

НОБЕЛЬ МУҚОФОТИ

Қуним битди — йўлин йўқотган
Йиртқич каби ёзғирдим нолон
Тинмай урқо солиб ҳар ёқдан
Ураб келар мени оломон.

Бир томон — кўл, бир томон эса
Қарағайлар йиқилган ўрмон.
Нажот йўлим қолмади сира,
Нима бўлса бўлсин, нетурман.

Не қабихлик қилдим, айтингиз,
Не иш қилдим мен разил, тубан?
Ё дунёни йиғлатганимми
Туққан ерим нафосатидан?

Лекин тобут ёнида ҳатто
Ишонаман, шундай вақт келар, —
Эзгу пок руҳ марг топмас асло,
Қабих кучлар ундан енгилар.

ДОНОРЛАР

Ҳар киши бир лаҳзадан
Ҳар киши бир лаҳзадан
Инсониятга борсайди —
Ким ҳам инкор қиларди? —
Буюк тирик қоларди.

Ҳар киши бир соатдан,
Ҳар киши бир соатдан
Инсониятга берсайди —
Ким ҳам инкор қиларди? —
Шунда бутун буюклар
ва буюк туюлганлар
сўзсиз тирик қоларди.

Ҳар бир киши бир ҳаёт,
Ҳар бир киши бир ҳаёт
Инсониятга берсайди,
Шунда бор тирикликлар,
бор ҳайвонлар, сигирлар,
даштлар тирик қоларди.

КАСАЛХОНА

(«Хандақ» достонидан)

Айбдорларнинг кимлигин
биз аниқлаймиз кейин
Билишнинг заҳарланган маҳсули қаердадир?
Вена Карпатдан яқин.
Офат гуллар олчадай,
Бошқа бир кўз очилгай,

Нима учун у беҳол мўлтирар палатада?
Молу мулк деб яшамоқ минг карра осон эди.
Чунки фарзандларини ўзи билан тўсди у,
Чунки у инсон эди.

Офатни қайтармоққа ночор қолганда робот,
заҳар балққан туйнукка ташланган шу жон эди.
Мену сен тирик қолдик, мену сен қолдик ҳаёт —
чунки у инсон эди.

Мусаввирдай қарайди кўзга йиғиб бор кучин
Махсус кийимлар кийиб биз турибмиз ёнида
ўзимиз бирлан уни заҳарламаслик учун,
чунки у инсон эди.

Менга, сенга қарайди, қарар мамлакатга у,
Тепасида тун бўйи врачлар посбон эди,
врач илик ўрнатар ҳаётини сақлар у, —
Чунки у инсон эди.

Донор ҳам ахир одам.
Ҳаётин мисли Ҳотам
улашмас, Ҳаёт ахир туганмас бир конмиди?
Нима учун бу одам
илигин берди у дам?
Чунки у инсон эди.

Отган тонг, уни кўтар
Саккиз жон уйда кутар
Дарёларни туш кўрар — сувлари гирён эди.
Ишонгум, бу ўлмагай,
халқ бусиз халқ бўлмагай,
чунки у инсон эди.

АФГОН ЧУМОЛИСИ

Афгон деб аталмиш олис тупроқда
 Бир ўрис йигитин мурдаси ётар.
 Урмалаб юрибди муздек ёноқда
 Мукулмон чумоли айни кунботар.

Қийналиб ўрмалар — ўлимдан сўнг ҳам
 Усишдан тўхтамас мурда соқоли.
 Йўл излаб бораркан, жим қотиб бир дам
 Мурдага гапира бошлар чумоли:

«Сен ҳатто бу ернинг номин билмайсан,
 Билмайсан қаерда бўлгансан қурбон.
 Фақат биласанки — Ватанинг узоқ,
 Фақат биласанки — ёнингда Эрон.

Сен-ку, «Ислом» деган сўзнинг мазмуни
 Фақат шу ўлкага кирганда билдинг.
 Айтсанг-чи, сен ўзинг билмаган юртга
 Нега милтиғингни кўтариб келдинг!

Нимаям берардинг менинг элимга
 Мабодо қошингга келиб бош урса,
 Ахир, ўз юртингда колбаса учун
 Одамлар соатлаб навбатда турса!

Йигирма миллион қабр каммиди!
 Каммиди бегуноҳ тўкилган қонлар!
 Нега сизлар яна менинг юртимга
 Келдингиз қон тилаб, тилаб қурбонлар!»

Афгон деб аталмиш олис тупроқда
Бир ўрис йигитин мурдаси ётар.
Ўрмалаб юраркан муздек ёноқда
Мусулмон чумоли минг ўйга ботар.

Ва минг алам ила билмоқчи бўлар,
Йитсин дегандайин бу юртдан ўлим,
Исога чўқинган чумолилардан
Бу аскар йигитни тирилтмоқ йўлин.

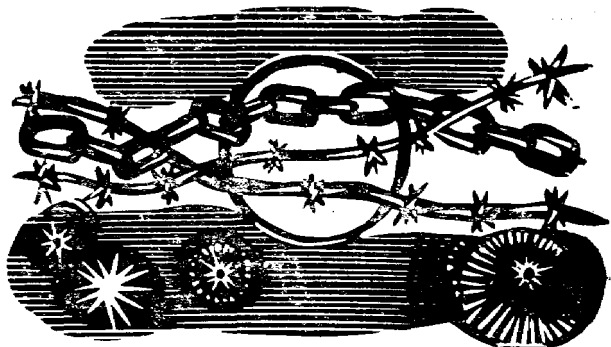
Аммо ўша олис — ғарбдан бошланиб
То совуғи қаттол машриққа етган
Ўлкада бу йўлнинг чорасин билган
Чумолилар кўпи қирилиб кетган.

НОМУС

Балки кунлар ўтиб изма-из
Бир кун келиб қоларман ёлғиз.
Балки йиллар ўтару бирдан
Ўлганимни англарман мен ҳам.

Балки ҳали совимай қоним
Унутилар юртимда номим.
Фақат кунлар ўтса-да бесас,
Ўят билан яшамасам бас.

Фақат йиллар ўтса-да тушдай,
Буқаламун ҳолига тушмай.
Фақат юз йил ўтсаям, келиб —
Тупурмасин қабримга элим.

ХОТИРА ҲУҚУҚИ

(Достон)

* * *

Ўз-ўзимдан ўйлай бошлайман,
Англаб йиллар сабоғин бир-бир.
Қимлар билан қадам ташлайман,
Тириклар ким, шаҳидлар кимдир?

Бу ўй мени тутар бехато,
Икки карра кесарман пухта.
Тириклардан бўлмагач садо,
Марҳум зотлар дер менга: Тўхта!

Ўтганларни ўйласанг бу кун
Елғондакам ўртанмас бағир,
Ҳақ тўладик хотира учун,
Энг катта ҳақ тўладик ахир...

Тақиқловчи белги ва қўрғон
Менга бўлсин, айтурман баланд,
Ҳақ сўзимни, тилайман омон,
Хотирамнинг ҳуқуқи билан.

1. ТАРАДДУД

Едингдами, куз, кеча эди, —
Ўн йилларча бўлибди бунга, —

Пичанзорда биз чекар эдик,
Парво қилмай бу тақиқ тунга.

Кўз юммадик тонг оқаргунча
Гарчи пичан, у пичан эмас,
Асаднинг дим тунлари унча
Қўл бермайин ғаму фиғонга.
Узимизнинг қора гўшани
Алмаштирдик ёруғ жаҳонга.

Эзгу ўйлар билан яшардик
Бўлмак учун олиму комил.
Ҳар нарсани очиб ташлардик
Ҳар нарсадан излардик омил.

Шубҳа руҳи ёт эди бутун,
Бу кон узра биз қулоч кердик.
Оталару боболар учун
Яна қўшиб оламиз дердик...

Такрорлардик, кўргулик кулфат,
Қанча бўлсин, чидар бошимиз.
Аmmo биз бахт кутардик фақат
Кўникканди шунга ёшимиз.

Билардик: бахт қўнар барига,
Рози қилар, топар ахтариб.
Тафаккурнинг кириб қаърига
Тубигача чиқар ағдариб.

Сафарга шай эдик. Бу осон:
Сўзламаслик ҳеч қачон ёлғон.
Қўрқмаслик ва элга садоқат
Онамиз — шу ерга садоқат,

Узни ўту сувларга урмоқ,
Керак эса бўлмоқлик қурбон.
Шундай! Осон бўлсин! Бу қарор,
У кунларнинг даъвати ахир.

Яна битта мулоҳаза бор,
Осонми? — Ҳа, Мушкули надир?
Шундай эди бизнинг манзиллар
Ва бошвоқсиз ғулув, эҳтирос

Билан қаттиқ сўзлардик бизлар,
Лекин баҳсга йўқ эди асос.

Баҳсларимиз — билиму ирфон,
Толар эдик бир қизиқ ўйга,
Эҳ: қандайин шимда бир замон
Кириб келар эканмиз уйга.
Қим еткарди бундай кишини,
Лол бўл, ота, йиғлаб ол, она.

Масков тамакисин исини
Ул анқитиб кезармиш хона.
Масков, пойтахт — олисдаги бахт,
Сен эса, эй қадрдон диёр,
Қандай эдинг, соқов ва карахт
Бизни кутиб яшашинг даркор.

Бизни кутар тўй йиғинлари,
Базмларга барча келсинлар.
Загорьенинг нозанинлари
Кўзлари-ла бизни есинлар.

Қўл узатар қимтиниб қизлар,
Қулоққача кетар қизариб...
У томонда эҳтимол излар
Бизни ўксиб пойтахт қизлари.

Кўзларида таъна, андиша,
Қабатларга парчин хонадон.
Биз ўшанда тузардик режа,
Учмоқ учун сомонхонадан.

Биз беҳабар, не ҳоллар бўлган,
Она-юртда нелар кечгани.
Ортимизда судралган кўлка.
Даврасига тортмиш барчани
Қора қуюн бузилган ўлка...

Ёдингдами, саҳар вақтида
Икки дўстни қилдилар огоҳ.
Утаётган бу ёв ҳақида
Жўжахўроз қийқириб ногоҳ.

Жўжаларнинг зўриққан саси
Эшитилар ғарам ортидан,
Болакайнинг гўё ингаси,
Гўё шўх-шан туюлар бу дам.

Аллақандай алам қуйилар,
Бўғизлари кўрсатар кучин.
Аза очган каби туюлар
Адо бўлган болалик учун.

Аллақандай куй эди, титраб
Куйлашарди дoston — тўла ғам.
Бизларгача бўлган хотира,
Биздан кейин не бўлишин ҳам.

У чоғларни сен энди эсла,
У пайт парво қилмай эҳтимол,
Ширингина ётардик эснаб,
Тонг отди деб бўлар эдик лол.

Биз сафарга чиққан маҳали,
Йўқ эди ҳеч белги, бир нишон.
Не соларин билмасдик ҳали
Бошимизга қисмат беомон.

Ниқоб учқур замон отини,
Ҳирқираган хўрознинг сасин —
Кечган ёшлик хотиротини
Тинглаш кимга қиларкин насиб?

Пешонада не бордир, бот-бот
Кўражакмиз, қисмат сарсари,
Бизни чорлар ирода, сабот,
Бизни чорлар нону тузлари.
Қачон? Қачон? Бир умр нари...

2. УҒИЛ ОТА УЧУН ЖАВОБ БЕРМАЙДИ.

Ота учун бермайди жавоб —
Уғил, жаъми бешта сўз тайин.
Нелар қамраб олган бобма-боб,
Ёшлар, бирдан англамоқ қийин.

Айтди-қўйди Кремлда У,
Барча учун танҳо муҳаққақ,

Тақдирларнинг ҳаками мангу:
Туққан отам дерди уни халқ.

Балки сизга қийинлик қилар,
Тубигача тушунмак тиниқ.
Айбсиз айбдор бўлганлар билар
Бу сўзларнинг кашфиётини.

Сизни мулзам қилмас зиёда
Қачонлардир ёвуз бу сўроқ.
Отангиз ким ўтган дунёда,
Сизгача ё сиздан кейинроқ.

Мажлисларнинг қумғони қайнаб,
Сизни сарсон қилмас у савол.
Ахир бўлмас отани танлаб,
Жавоби ҳам оддий, бемалол.

Лекин қора йиллар беомад
Шу сурада куйганда кўнгил.
Ювиб бўлмас бир белги, бир хат
Кундасига бошингни қўйғил.

Изтиробда, уятда адо
Бўлиб юрмак — қонундир бари
Қўл остида турмак, мабодо
Камлик қилса халқ душманлари.

Тайёр турсанг, жазога банди
Баттарига тайёр алҳазар.
Ҳатто яқин дўстинг ҳам энди
Ташламаса сенга бир назар...

У, ёшликнинг кунлари бешаън,
Гирдобиди унинг бебунёд.
Ота эди — дафъатан — душман
Она ҳақда сўз йўқ. Паст тушма
Айтилди, бас: бу — икки дунё,

Тўлқинларга уриб кўксингни
Оёқ яланг чопмассан энди.
Безот дея аташар сени,
Бир паноҳкор топмассан энди...

Қандай юрсин, бу тамға оғир,
Қандай ўтсин билгисиз муддат.
Мишмишларга суюнмай охир,
Китоблардан ўқимай, фақат,
Кўрганини ёзмоқда шоир...

Шу ерликсан, шу ерлик эмас,
Ўғлим, сўрма бунинг исботин.
Мен отангининг, ахир, тушган бас,
Уша қора рўйхатга отим.

Журъат этдинг ахир қандайин
Тақиқ ерга бурдинг йўлингни.
Сенинг дўстинг, қалин оғайнинг
Ўғринча қисди қўлингни.

Ва деди у дафъатан: Ўғил —
Ота учун бермайди жавоб.
Энди тамға йўқдир, ўйна, кул,
Оллоҳингни айлагил тавоф.

Сен эмассан энди айбдор.
Кулфатларда қолиб куймассан,
Ўзингни тут, кўрсатгин дийдор,
Энди Уни тилдан қўймассан.

Миннатдор бўл, халқлар отаси
Отанг учун сени кечирди.
Қоврилмассан энди ўтда сен.
Лаънат тамғасини ўчирди.
Билиб бўлмас ғалат қонунни
Англади-ю, манъ этди уни.

(Ҳа, биларди айёр барини
Дўпписи тор келганда бирров,
Бир ғарам ўз хатоларини
Ўзгаларга тўнкарди дарров.

Ўғитларин қилгувчи хабар
Ғаним бўлгай ишоратидан.
Гўё биров боши айланар,
Унинг ғолиб башворатидан.)

Ота учун бермайди жавоб! —
Айтди-қўйди. Омин. Инчинун.

Ҳақ олса-чи ўғлони шу тоб,
Жавоб берса отаси учун?

Майли, бўлсин жавоби қўпол
Илмий эмас гап усуллари.
Хотирига келар эҳтимол
Қандайлиги ота қўллари.

Пай ва чигил томир асаби
Бармоқлардан эшилган даста.
Ўз қўлларин бегона каби
Тахта узра қўярди аста.

Чангал ташлаб гўёки ғажир,
Пайпаслайди қошиқ сопини.
Қошиқ жиккак ва шундай абжир,
Бирдан тутиб ололмас уни.

Ёзилмайди ҳам мушт тугилмас,
Бу қўлларнинг ихтиёри кам.
Айри-айри қадоқлар эмас,
Ёппа қадоқ муштум — чинакам!

Нияти пок, ҳиммати баланд
Йиллар бўйи ерга эгилди.
Ювди текин терлари билан
Тонгни тонгга етаклаб келди.

Мен ўзимдан қўшсам гар яна,
Елғиз бошга тушганда савдо
Унинг деҳқон ғурури қайнаб,
Жунбушини кўрдим, э худо!

У томонда барак сув ютиб
Девор, шифтга илашган қиров.
Бирдан қулоқ ўрнига ўтиб
Фахрланиб қўйгандир бирров.

Хатоликми? Гапирманг асти —
Инонтирди ўзини бешак:
Шундай экан — мең ернинг дасти,
Хўжайини бу ернинг демак,

Балки буюк ғамлар-ла ахир
Ташлаб кетган уйни, қўрғонни.
Рад этгандир ёввойи басир
Рақам тўғри келган фармонни.

У қайгадир, билмасди отин,
Уролдан ҳам узоқ бир ерга.
Бўлишганлар билан қисматин
Ўзни тутиб борарди бирга.

Илиқ қадан бир арава жон
Дилдирайди бир илинж кутиб.
Болакайлар келар бу томон
У йўл қўймас кўзёшин ютиб...

(Сирқиб кирар товуш жонига —
Раҳмдилсан қандай, қараб тур,
Яна душман тегирмонига,
Яна қулоқ қўнғироғин ур!

Бу қадим гап маҳв ўлур қачон
Токай тангрим, бошимда хода:
Аллақачон йўқ-ку тегирмон,
Зангхона ҳам йўқдир дунёда.)

Ўзгаларнинг захрин, шафқатин
Букриси-ла қилгай ҳимоят —
У шарафлар Шўро Давлатин,
Душман бисёр — бир ўзи фақат.

Бу — Давлатнинг ишонган тоғи,
Курашчиси — ялангоёққа
Насиб қилди бу ер тупроғи
Давр сурди, аммо у ёқда

Маҳкум эди, кўчган эди ғишт
Лек фикр йўқ унинг бошида:
Ҳеч гап эмас, бу — кичик оғиз
Буюк Бурилишлар қошида...

Ишонарди, етарди кўзи
Қайта кўрар шошқин уст-тубин,
Кремлда Сталин ўзи,
Ўқиб кўргач унинг мактубин...

(Деҳқон билмас, тингловчи токи
Ленин эмас, бундан буёғи,
Калинин ҳам эмас ҳаттоки
Бутун руснинг энди паноҳи.

Аммо Уша, коммуна — мақсад
Иш юргизар — ўзгартиб барин.
Бори газет бетларин албат,
Бутун жумҳурият хатларин
Уқир насрий, ҳатто назмий хат.)

Бошқачароқ қилгандир-ку ҳал
Тақдирини эҳтимол деҳқон:
Қайтишга йўл бўлмаса агар
Узга юртда топилар макон.

Таваккал деб иш кўрамиз бир,
Тўқиймиз ўз фармонимизни.
Эй Магнитка, сенга ташаккур,
Ишчи синфи, қабул қил бизни...

Лек отага йўқ кўним, маъво,
Нима қилсин жигари — ўғил —
Ота учун бермайди жавоб —
Уғил учун йўл кўрсатсин ул.

Жуда қисқа бешта сўз, калом...
Лекин йиллар уни ўчирди.
Халқ душманин ўғли деган ном
У вақт қонун кучига кирди.

Сарҳадида қонун нокомнинг
Бори қисмат бўлурди тўғри.
Қулоқ ўғли ёки наркомнинг,
Полнингми ё кўмондон ўғли...

Туғилару тамға босилар
Душман қони бўлган гўдакка.
Худди камлик қилгандек бўлар
Тамғаликлар бу мамлакатга.

Бежиз эмас, қонли уруш кун,
Ахир фатво берилди ўзга.
Юракларни куйдирган малъун —

Ул гуноҳлар солинмас юзга,
Берди ўлим ҳуқуқин уруш,
Ҳаттоки шон-шуҳратдан улуш,
Она-Ернинг аскари, Сизга.

Ҳарбий қисм ўғил деган от
Мумкин эди аскарга бермак.
Лекин қўрқинч бу қисмат ҳайҳот:
Йўқолмаслик жангда бедарак.

Тирик юрмак ундан-да оғир
Бу лаънати жабҳани босиб,
Ғалабанинг бонгида — асир,
Асир — икки тамғани осиб.

Она Ватан поки имоним,
Кўрмагансан тушда ҳам сира,
Йиғилишин шунча ўғлонинг
Магаданнинг тупроғи узра.

Билмагансан, бу не ҳол ахир,
Қайда боши, қайдадир поён.
Тиканли сим ортида сағир
Болаларинг тани, онажон...

Эслаганнинг нечадир жони,
Ташвишлару байрамлар аро.
Улим — ҳукм бўлган барчани
Сўраб келди бир куни худо.

У дедик: ортимдан юргил,
Ташла ота-она ҳиссини.
Ўткинчидир, юзингни бургил,
Ташла, жаннат кутмоқда сени.

Биз эса-чи, йўқ деб худованд
Кўпирдик, кўз тўймагур ташна,
Талаб қилдик қурбонлик ҳарчанд
Дедик, ота-онангни ташла.

Унут, наслу насабинг ўчир,
Гап қайтарма, билиб қўй фақат,
Халқ отасин қошида пучдир
Ҳар қандайин ўзга муҳаббат.

Аъмол тайин, топшириқ қўлда,
Мақсад сари ургил ўзингни,
Сотгил, туққан акангни йўлда
Ва пинҳона яқин дўстингни.

Ҳеч қийнама жонингни бироқ
Одамийлик ҳислари билан.
Доҳий учун бўл сохта гувоҳ,
Ваҳшийлик қил унинг номидан.

Тақдирингга тан бергил ҳар дам,
Улуғ деб айт, ул қуёш янглиғ,
Гарчи қрим-татар бўлсанг ҳам
Ингуш ёки саҳройи қалмиқ.

Ҳар не ҳукм, чапак чалиб кут,
Бошқа ўйни бошингдан қувгин.
Халққа бўҳтон лойин чаплаб ўт,
Шу халқ билан бўлсанг-да қувгин.

Сўрма надир охир-оқибат,
Инжилдамас, бу бизнинг замон.
Алқа халқлар Отасин фақат,
Ҳар нарсани билар ул инсон.
Аён барча ибтидо — бўғиқ,
Бешак барча интиҳо-абас,
Шундай қонун ёзмиши — ўғил
Ота учун бермайди жавоб.
Боши билан отаси аммо
Жавоб берар ўғли учун, бас.

Бироқ бир тун айлади савоб,
Қонунларни ўчирди. Не ғам —
Ўғил учун бермайди жавоб,
Жавоб бермас қизи учун ҳам.

Кремлнинг соқов девори,
Ҳеч нарсани билмас бахтига
Қандайин шум толе губори
Ўртик тортди охиратига...

Ота ўша болалар, лекин
Биз барчамиз бўлдик жавобгар
Умумота қилмиши учун.
Ун йилларки, суд давом этар
Ҳеч кўринмас охири букун.

3. ХОТИРОТ

Буюрарлар, фақат унутсин,
Истар — ютсин унут дарёси,
То устидан тўлқинлар ўтсин,
Чўксин тирик ўтмиш дунёси!

Қисмат йўли мушкул, машаққат,
Унут яқин, жигар дийдорин.
Бу шайтоний кўргилик, ваҳшат —
Чалкаш туш деб қабул қил борин,
Ҳар неки бор — унутгил фақат.

Аммо умри битганлар учун
Бу кўргилик ошкор ва аён
Булар турма хокидир бутун
Кимдир айтган каби бир замон.

Унут бўлсин, о йўқ, йўқ, марҳум —
Ё жанг аро қолганлар, ҳайҳот,
Ҳатто ачиқ шарафдан маҳрум
Бўлганларни унутсак наҳот?!

Унут — буйруқ, унут — илтимос
Муҳрлансин мутлақ хотира —
Ғофилларни бу гаплар бехос
Хижолатга қўймасин сира.

Унут бўлсин онанг, аёлинг
Ўз айбини ўзи билмайин.
Недир етим болалар ҳоли,
Урушгача, урушсиз, кейин.

Дарвоқе, у ғофиллари ким?
Қани улар? Ҳамма ҳам воқиф.
Халқ бошига тушди қора кун:
Ё отадан билиши мумкин,

Еки она томондан боқиб,
Бирор белги топмаса агар,
Кўрганлардан билгай муқаррар...

Қадр қилмас хотира ўзин —
Уйлар эмиш баъзилар бироқ,
Вақт пардаси ёпармиш юзин —
Ниҳон кор-ҳол, ниҳон изтироб;

Айланади замин дастгоҳи
Ииллар, кунлар ҳисобин қилиб,
Шоир куяр, юракда оҳи,
Бегуноҳдир — таъқиб арвоҳин
Оёғида турар эгилиб...
Йўқ, йўқ, барча чала сўзингга
Бордир сенда имон калитинг.
Комсомолка зийрак қизингга
Қани англаг ўз главлитинг;
Бошига қўй, кимнинг имоси,
Ул оти йўқ асрнинг ўчин.
Хотирасин, қаттиқ имлосин
Берк моддага дуч қилди, нечун.
Рўзномага кирмади бутун,
Бизнинг учун ҳал қилди ўзи,
Хос қурултой кесди ўша кун
Уйқусиз ул хотира юзин.
Ким айтди, биз — ўқисак агар
Мумкинмас деб бошқа бетларни?
Шавкатимиз наҳот камаяр,
Ёки биздан обрў кетарми?
Ё ўтмишдан кетса сўзимиз
Ғаним хурсанд бўларми фақат?
Бу ғалаба учун ўзимиз
Тўладик-ку уч баравар ҳақ.
Ғанимларнинг мазахи кушод,
Янгиликми — куч-омонимиз?!
Биз яратган бори кашфиёт,
Ёки тўккан теру қонимиз
Қадр топмай бўлдими касод?
Бизнинг юмуш — хомхаёл фақат
Наҳот шуҳрат — бўш шов-шув, қаср?
Агар шундай — индамаслар ҳақ,
Унда бир пул, шеърят, наср,
Бари ўйлаб топилган матоҳ.
Ҳайрат эмас, мўъжиза эмас,
Қилмас бизни кулфатдан огоҳ
Хотиранинг ҳақиқати. Бас,
Ким кечмишин қизганса ногоҳ
Келажак-ла келиша олмас...

Ким билар бу чархнинг ижодин,
Лекин гиёҳ эмасдир одам,
Ки унутсин бутун аждодин —
Эвирилмас издиҳом бирдан.

Бу авлодга шоҳиду гувоҳ
Майли, аста чўксин беимдод,
Унутишнинг рағбати бироқ
Бизнинг ўжар феълимизга ёт.
Таъкид қилар баъзилар такрор, —
Гўё қора кунларни ҳамон
Эсламаклик ярашмас зинҳор,
Соя ташлар дея ногаҳон.
Унутилмас ҳар не, ҳар қачон
Епиқ қозон эмасдир хилқат.
Бизга зарар ҳатто бир ёлгон,
Бизга зарур ёлғиз ҳақиқат!
Оҳ, мен эса ёшимни яшаб,
Ҳаққим йўқдир ўзимга ҳуқуқ
Тамин этсам, елкамдан ташлаб,
Ғам тоғини, улгурсам ёвуқ,
Сўзга дўнса бу соқов оғриқ.
Ушал оғриқ кўрсатиб кучин
Руҳимизни қисганда бешак.
Босар эдик биз Ота учун
Уриб чандон гулдурос қарсак.
Бу гулдурос, бу якранг ғулув,
Авжга чиқар ҳар бир машварат,
Ғуруримиз бизнинг доим у
Ота учун эмасди фақат...
Ёнимизда турар доимо,
Толширгандек ўтаб навбатин.
Хушламасди олқишни, аммо
Билса ҳамки бунинг қимматин.
Ул абадий сиймо очунни
Асраб қолди жар ёқасидан.
Устозим деб атарди уни
Умумота тавозе билан...
Гўё бир деб шиор осардик,
Қўшар эдик улар отини.
Лавҳаларга ўйиб ёзардик
Бир дер эдик моҳиятнини.
Шум замона қўйди бош уза
Қўрқув деган қаттиқ меҳробни.
Сукунатни ўргатди бизга,
Қуршаганда шумлик атрофни,
У буюрди — толе безабон:
Фикр учун ҳақ бермас ортиқ,
Махсус сектор ва шундан буён

Садо берар қадимий оғриқ.
Еткар бизга меҳробдан баён,
Кўрсат, худо бўлсин намоён.
Бўғзимизда хўрсиниқ ўтдан,
Биз сабрнинг ҳаддида бедор.
Кошки Ленин туриб тобутдан
Не бўлганин кўрсайди бир бор...
Ҳар нимарса унга бемалол
Англатарди эни, бўйини.
Теваракка боқиб эҳтимол —
Чатоқ! — дерди қисиб бўйинини...
У деб, бу деб очардилар фол,
Тахмин қилиб, ҳукм айтишиб.
Уйнаб тўйган болалар мисол —
Қатталарнинг кутар қайтишин.
Ҳар не ўтди, ҳар неки, ўзни
Қайга олиб қочар некқадам.
Ленин келиб суд қилмас бизни:
Худомасди — тиригида ҳам.
Сиз эса, сиз неларга ундаб,
Соғинасиз неларни букун.
Сталинни чақиринг унда,
Худо ўтган — келиши мумкин.
Енгил бўлар тупроғи яна,
Бу дунёда недир ғуссаси.
Бунга тирик гувоҳдир, мана,
Хитойдаги унинг нусхаси...
...Не ҳам дердик, сомонда гизлаб
Тонгларгача ётардик уйғоқ
Ўзга эди бизнинг манзиллар, —
Афсусланиш ярашмас бироқ.
Етти ўлчаб бир кесдик ҳар вақт,
Ҳақиқатдан тушмадик олис.
Ҳар ёқлама синовдан барҳақ
Ўтиб келдик, умримиз холис.
О, тажриба — ҳаким муқаддас,
Бизга шундай кескин ва ғалат
Аср амри билан басма-бас
Тутар эди шифобахш шарбат.
Энди майли, гурласин бўрон,
Қолажакмиз шундай бир умр.
Инсон бўлиб келажак — Инсон
Кўзларига боқармиз мағрур.

1966—1969 йиллар

МУНДАРИЖА

ҒАҒУР ҒУЛОМ	
Согиниш	5
АБДУЛЛА ОРИПОВ	
Қонли кўйлак	8
Жангдан қайтмаган шоирларга	9
Аёл	9
МУСА ЖАЛИЛ	
Озодлик <i>М. Жалил таржимаси</i>	11
ИОГАННЕС БЕХЕР	
Насиҳат. <i>М. Жалил таржимаси</i>	13
ПАБЛО НЕРУДА	
Истилочилар. <i>С. Раҳмон таржимаси</i>	15
ЯННИС РИЦОС	
Декча. <i>Ч. Аваз таржимаси</i>	27
РОБЕРТ РОЖДЕСТВЕНСКИЙ	
Чарчоқ. <i>М. Жалил таржимаси</i>	36
«Одамга кўп нарса керакмас...» <i>М. Юсуф таржимаси</i>	37
АННА АХМАТОВА	
«Йўқ, мен башоратчи эмасман...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	39
«Нега сиз сувинни заҳарладингиз...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	39
«Шод этай деб она халқимни...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	39
Богда қўл кўтариб дарахтлар ёқлар. <i>Х. Даврон таржимаси</i>	40
«Ҳамма кетди, ҳеч ким қайтиб келмади...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	40
«Бекорга чекдикми, ахир шунча ғам...» <i>Х. Даврон таржимаси</i>	41
УЛЖАС СУЛАЙМОНОВ	
Қизил ва қора. <i>И. Отамуродов таржимаси</i>	42
Яшил гнёҳдаги қиз <i>И. Отамуродов таржимаси</i>	44
НОЗИМ ҲИКМАТ	
«Бир ўлик ётар...» <i>Т. Жўра таржимаси</i>	49
Қуролсиз одамлар. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	49
Улик қизалоқ. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	50
Булутлар кечар. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	50
Хуррият ҳайқириғи. <i>Т. Жўра таржимаси</i>	51
МАҲМУД ДАРВИШ	
Тонгда. <i>Чоршаъм таржимаси</i>	52
Қамоқдан мактуб. <i>Чоршаъм таржимаси</i>	53
Қўшиқ қурбони. <i>Чоршаъм таржимаси</i>	54
ОЯР ВАЦИЕТИС	
«Нилуфар...» <i>М. Юсуф таржимаси</i>	55
Одамзод	56
Олов олдидаги нутқ. <i>М. Юсуф таржимаси</i>	56
БОРИС ПАСТЕРНАК	
Тун. <i>М. Мирзаев таржимаси</i>	58
Нобель мукофоти. <i>М. Мирзаев таржимаси</i>	59
АНДРЕЙ ВОЗНЕСЕНСКИЙ	
Донорлар. <i>С. Саййид таржимаси</i>	60

Касалхона («Хандақ» достонидан) С. Саййид таржмаси	61
ЕВГЕНИЙ ЕВТУШЕНКО	
Афгон чумолиси. Х. Даврон таржимаси	62
Номус. Х. Даврон таржимаси	63
АЛЕКСАНДР ТВАРДОВСКИЙ	
Хотира ҳуқуқи (достон) Р. Парфи таржимаси	64

Для детей среднего школьного возраста

Сборник

ЖИВЫЕ НАДЕЖДЫ

Стихи и поэма

На узбекском языке

Рассом Б. Хайбулин

Расмлар муҳаррири А. Шоалимов

Техник муҳаррир М. Мирражабов

Корректор Ш. Соатова

ИБ № 0321

Босмахонага берилди 12. 02. 90. Босинга рухсат этилди. 12. 10. 90.
Формати 84×108^{1/2}. Босмохона қоғози. № 1. Адабий Гарнитураси. Юқори
босма. Шартли босма л. 4,20. Шартли кр.-оттиск, 4,41. Нашр л. 3,68.
Тиражи 10000. Шартнома 63—89. Буюртма № 156. Баҳоси 15 т.

«Чўлпов» нашриёти, 700000, Тошкент, «Правда» газетаси кўчаси, 44.

Ўзбекистон ССР Матбуот Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграф-
фия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босмахонаси. Янгийўл шаҳри,
702800. Самарқанд кўчаси, 44.